

Днес в броя

ЕК увеличава бюджета на програма „Хоризонт Европа“ с почти 562 млн. евро

Акад. Николай Денков, министър на образованието и науката: „Искаме да удължим с две седмици учебната година за учениците от I до VI клас, които да бъдат използвани за допълнителни упражнения, проектни занимания, нестандартни начини на обучение“

Проф. д-р Лучия Антонова, директор на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ – БАН, който чества 80-годишен юбилей: „Грижата за езика е грижа за жив организъм, който постоянно се развива по свои собствени вътрешни закони и при постоянно взаимодействие с други езици“

АЗ·БУКИ

Четете ни на www.azbuki.bg
www.azbuki.eu

НАЦИОНАЛЕН СЕДМИЧНИК ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

Вестникът е правопреемник на първото официално издание на Министерството на просвещението – „Училищен преглед“ – 1896 г.

Брой 19 (1569) 12 – 18 май 2022 г. Година XXXI. Под името „Аз-буки“ вестникът излиза от 10 април 1991 г. Цена 1,50 лв.

Снимка Петър Гатев

Заместник-министърът на образованието и науката Мария Гайдарова връчи наградите „Св. Иван Рилски“ на Жулиета Петкова – директор на Специално училище за ученици с нарушено зрение „Проф. д-р Иван Шишманов“ във Варна, Пенка Калина-Колева – директор на Начално училище „Любен Каравелов“ в Нова Загора, обл. Сливен, и Теодора Сулева – директор на Професионалната гимназия по лека промишленост, екология и химични технологии в Ямбол (от дясно наляво).
Още по темата на стр. 2

Азбучни истини

Трудното лесно

Николай КЪНЧЕВ

Математика, химия, физика, география. Тях определят като „трудни“ средношколците, които участват в прегледа на учебните програми до X клас. Има проблем в STEM образованието или е друга причината? Да въведем още една променлива. Децата със среден успех под 5,20 по-трудно разбират изучаваните предмети. И още една – петокласниците и шестокласниците най-много се плашат от математиката. В същото време смятат, че тя развива мисленето, но пък не им е ясно как ще я ползват в бъдеще. Също – приемат за труден прехода от човек и общество към история и география.

За разлика от „трудната“ математика в нашето уравнение сборът от четирите променливи не е равен на 4, а на 1. Веднага обясняваме – явно всички променливи имат общ корен. И той е усложнената материя, която се преподава по някои предмети – дотолкова, че има теми, достойни за университета. От една страна, има предмети, по които темите в учебния план се увеличават напук на намаляването на седмичните им часове, от друга – предмети, чиято програма не е „мръднала“ от десетилетия и е пълна с клишетата за окупатори освободители или хитреци герои.

Ако някои тези изглеждат преекспонирани, не е случайно. „Подсилването“ има за цел не да обхвта, а да акцентира върху тенденции, които не помагат за повишаване на интереса сред децата. Учениците оценяват опитите на своите учители да разнообразяват представянето на учебния материал, но виждат също, че на преподавателите не им стига време за това. Това, което все още не виждат, е повече практически упражнения и участие в проектни дейности.

Решението изглежда лесно – отнемаме „баласт“ от теорията, за да отворим възможности на децата да учат чрез практика.

От полюс до полюс

Нова национална програма ще разшири изследванията на родните учени в Арктика и Антарктика

Нова Национална програма за полярни изследвания „От полюс до полюс“ 2022 – 2025 с индикативен бюджет от 10,8 млн. лв. предвижда проект за Решение на Министерския съвет. Средствата са разпределени почти поравно в рамките на 2022, 2023 и 2024 г.

„От полюс до полюс“ надгражда предишната програма за полярни изследвания в периода 2016 – 2021 г. В нея е отделено особено внимание на получаването на нови резултати за климатичните промени и планираните бъдещи изследвания в Арктика – приоритетна тема на Европейския съюз, се посочва в мотивите към проекта.

Изпълнението на заложените дейности се основава на използването на наскоро придобития с финансиране от Националната пътна карта за научна инфра-

структура научноизследователски кораб „Св.св. Кирил и Методий“, като в Програмата е предвидено ежегодното му плаване до Антарктика. Очаква се това да предостави нови хоризонти пред българските учени, да повиши значително качеството на научните им резултати, както и да засили позициите на България като морска и полярна държава.

Дългосрочна цел на новата програма е провеждане на мултидисциплинарни научни изследвания и мониторинг на компоненти от полярната околна среда. Тя ще се постигне чрез изграждането на устойчива партньорска мрежа между български научни организации и висши училища, включени като участници или изпълнители на дейности по Програмата.

Четири са основните направления на изпълнение на планираните дейности

– провеждане на конкурсна процедура за финансиране на съвременни научни изследвания в отдалечените полярни райони на Антарктика и Арктика; привличане на млади учени и повишаване на научноизследователския потенциал в България; логистика и поддържане на антарктическата ни база, както и провеждане на целеви интердисциплинарни наблюдения на компоненти от полярната околна среда.

Финансирането на дейностите по Програмата е за сметка на средствата за наука в централния бюджет и ще се извършва чрез бюджета на МОН. Това не ограничава и финансиране от други източници – публични и частни организации, а също и с бюджет на други ресорни министерства.

На стр. 2

В МИНИСТЕРСКИЯ СЪВЕТ

18 200 пътуващи учители ще получат средства за транспорт до работното си място. На още 60 педагогически специалисти ще бъдат покрити разходите за наем на жилище. Общо 13 863 442 лева отпусна правителството за възстановяване на направени разходи от педагози, които работят в населено място, различно от това, в което живеят.

Правителството коригира размера на средствата за компенсиране на родители, чиито деца не са приети в детска градина поради липса на места. За периода от 1 ноември 2021 г. до 28 февруари 2022 г. Столична община ще получи с 30 000 лева повече, като общата сума става 853 784 лв.

Министерският съвет одобри 1,318 млн. лв. за финансиране на планираните дейности през третата и последна година на НП „Европейски научни мрежи“. Програмата е с общ бюджет 12 622 000 лв. и се изпълнява в периода 2020 – 2022 г. С отпуснатите средства девет български висши училища и три научни организации ще могат да запазят вече изградени международни научни партньорства и да участват в европейски научни мрежи.

Разговорите за атестиране на академичния състав продължават

„Проектът за промени на минималните изисквания за придобиване на научни степени и заемане на длъжности във висшите училища е подложен на обществено обсъждане до 30 май и лично поемам ангажимента да работя с колегите, за да се постигне консенсус.“ Това увери депутатите от Парламентарната комисия по образование и наука министърът на образованието и науката акад. Николай Денков. Той бе категоричен, че подходът трябва да е единен, но критериите с наукометрични показатели ще бъдат диференцирани за различните професионални направления с техни експерти. Министър Денков ще участва в заседанието на Съвета на ректорите на 13 май, където отново ще се дискутира темата. Той обясни, че подходящата форма на атестиране на академичния състав е единственият начин за постигане на ефективност и качество в системата на висшето образование.

Държавата предлага възможност за задържане на студентите в България, след като завършат, и тя е, че от 2021 г. има възможност за сключване на договор между държавата, съответното

висше училище и компания работодател. За 2021 г. от нея са се възползвали само 8 човека, които ще останат да работят 5 години при избрания работодател, каза министър Денков. И добави, че според него това е по-добрата възможност за задържане на завършилите, отколкото да се налагат по-силни методи и ограничения, които могат да доведат до това най-добрите ни студенти да отидат да учат зад граница. Според него трайно решение на проблема ще има, когато заплатите в България станат конкурентни на тези в чужбина.

МОН е пратило писма до всички училища да качат на сайтовете си предстоящите планове за повишаване квалификацията на учителите и предвижда да прави внезапни проверки по време на обученията на случаен принцип, както и да изпраща анкетни въпроси до участниците, за да провери какво са научили и дали са доволни от проведеното обучение. Предвиждат се и проверки на обучаващите институции, като може да се стигне до отнемане на лицензи за тези от тях, които не провеждат практически насочени обучения на педагозите. **АЗ-БУК**

От полюс до полюс

От стр. 1

Програмата ще се управлява от консорциум с участието на Българския антарктически институт, Висшето военноморско училище „Н.Й. Вапцаров“, Института за гората – БАН, и Националния природонаучен музей – БАН. Координатор на Програмата ще е Софийският университет „Св. Климент Охридски“ със своя Национален център за полярни изследва-

ния. Министерството на отбраната чрез трансфер към бюджета на ВВМУ осигурява и ще осигурява средства за заплати на личния състав на екипажа на кораба „Св. св. Кирил и Методий“.

Бележки, становища и предложения по проекта могат да бъдат изпращани към дирекция „Наука“ – МОН (vesela.vasileva@mon.bg) до 9 юни 2022 г. включително. **АЗ-БУК**

232,6 млн. лева за ръст на учителските заплати и догодина

Допълнителни 232,6 млн. лв. за увеличение от 1 януари 2023 г. на доходите на педагогическите специалисти в системата на предучилищното и училищното образование до ниво от 125% спрямо средната работна заплата за страната се предвиждат в прогнозата за 2023 г. Това стана ясно, след като

Министерският съвет прие стандарти за делегираните от държавата дейности с натурални и стойностни показатели през следващата година. Стандартите са съобразени с размерите на основните бюджетни взаимоотношения между централния бюджет и бюджетите на общините

според основните допускания за бюджетната прогноза за периода 2023 – 2025 г.

В общия размер на средствата за сектор „Образование“ са разчетени допълнителни суми, отразяващи годишните ефекти от увеличението на средствата за издръжката на дейностите по

предучилищно и училищно образование, от увеличение на минималната работна заплата и максималния осигурителен доход, както и от отпадането на таксите за ползване на детски градини и финансиране от държавния бюджет на издръжката на детските градини. **АЗ-БУК**

Трима директори с приз „Св. Иван Рилски“

Отличените са с дългогодишен управленски опит и имат принос за успеха на своите училища и ученици

„За 16-и път Министерството на образованието и науката връчва годишните награди „Св. Иван Рилски“ в Рилския манастир – многовековен център на духовност, култура, вяра и просвещение. На датата 11 май чествахме делото на светите братя равноапостоли Кирил и Методий. Наградите са за висока професионална активност, за делата, които водят напред към светли бъднини. Те се връчват и с едно специално послание към отличените – да пазят завета на свети Иван Рилски, който казва да бъдем единомислещи, да бъдем единни и да живеем в мир.“ Това подчерта в своето приветствие зам.-министърът на образованието и науката Мария Гайдарова на церемонията по връчването на отличията на МОН.

Наградите са за училищни директори, които имат дългогоди-

шен управленски опит, използват иновации в обучението, работят по проекти и са с принос за успеха на своите училища и ученици, както и за развитието на българското образование. Тримата лауреати тази година са избрани измежду 26 номинирани.

Цялата професионална биография на Жулиета Петкова – директор на Специалното училище за ученици с нарушено зрение „Проф. д-р Иван Шишманов“ във Варна, е свързана с него. В условията на извънредно положение заради пандемията от ковид екипът ѝ успява да организира обучение от разстояние в електронна среда. Директорката стимулира учителите да преподават по собствени сценарии.

Директорката на Начално училище „Любен Каравелов“ в Нова Загора, област Сливен, Пенка Ка-

лина-Колева стимулира учениците да извършват широка екологична и природозащитна дейност, за което са отличени с много грамоти и награди. Учителите в нейния колектив са автори на множество електронни образователни ресурси.

Теодора Сулева е директор на Професионалната гимназия по лека промишленост, екология и химични технологии в Ямбол. Тя работи за създаване на благоприятни и иновативни условия за учене и работа. Учениците имат възможност да учат чрез 3D холограми и симулации на експерименти във виртуална лаборатория от ново поколение.

Игуменът на манастира Адрианополюският епископ Евлогий отслужи благодарствен молебен пред гостите на тържеството в централния манастирски храм. **АЗ-БУК**

Снимка ИМИ – БАН

Златните медалисти от Австралийското математическо състезание (АМС) за 2020 и 2021 г. получават своите награди на церемония в Института по математика и информатика – БАН. Призове на Ангел Христов (ППМГ „Акад. Никола Обрешков“ – Бургас), Добромир Ангелов (МГ „Д-р Петър Берон“ – Варна) и Ясен Пенчев (ПМГ „Акад. Иван Гюзелев“ – Габрово) са връчени от Н.Пр. Артур Спиру (вдясно) – посланик на Австралия за Гърция, България и Румъния. На събитието присъства и почетният консул на Австралия в България – Индиана Трифонова. Събитието е организирано от Съюза на математиците в България и Института по математика и информатика. Лауреатите и гостите бяха приветствани от директора на ИМИ проф. д.м.н. Петър Бойваленов (вторият от ляво надясно) и от чл.-кор. Николай Николов (вляво) – председател на УС на СМБ и зам.-директор на Института. Австралийското математическо състезание, познато още като „Австралийско кенгуру“, се провежда на английски език за ученици от III до XII клас. То е учредено през 1976 г. и е едно от най-големите от този род в света – в него вземат участие над половин милион ученици от 38 държави

Първият звънец на 7 септември от 2023 г.

МОН ще обсъди със социалните партньори удължаване на следващата учебна година с две седмици за I – VI клас

Донка ТЪНКОШИЕВА

Идеята учебната 2023/2024 г. да започне на 7 септември, ще бъде обсъдена на Отраслов съвет със социалните партньори на МОН. Това стана ясно от онлайн включването на министъра на образованието и науката акад. Николай Денков в Пролетната академия на Съюза на работодателите в системата на народната просвета в Поморие. На нея присъстваха 350 директори от цялата страна, които дискутираха относно финансирането на образователните институции, иновациите в образованието, дигитализацията в училищата, партирирането с общините и регионалните управления; летните лагери и кръжоците.

Настоящата учебна година ще завърши както досега, а следващата ще започне традиционно на 15 септември. Със социалните партньори обаче ще бъде обсъдено удължаването на следващата учебна година с две седмици за учениците от I до VI клас. Ако предложението на МОН се приеме, учебната 2022/2023 г. за децата от I – III клас ще се удължи от 31 май до 15 юни, а за IV – VI клас – от 15 до 30 юни.

„Искаме да удължим с две седмици учебната година за учениците от I до VI клас, които да бъдат използвани за допълнителни упражнения, проектни занимания, нестандартни начини на обучение. У нас сме с най-късата учебна година за тази възраст в Европа“, коментира министър Денков пред Nova News. По думите му, допълнителната седмица от започването на учебната година на 7 септември от 2023 г. ще се използва най-вече за да се създаде правилен ритъм на учене и ваканции.

„В момента не достигат дните, за да има достатъчно ваканции. През ноември могат да се дадат няколко

Снимка „Аз-буки“

Предстои разговор дали учебната година да започва на 7 септември

дни ваканция“, отбеляза той.

Министър Денков коментира и темата за предстоящите национални външни оценявания и държавни зрелостни изпити. МОН прави всичко възможно матурите да се проведат нормално, въпреки че организацията е много по-сложна и ще се проведат три пъти повече изпити.

„Има няколко основни разлики освен повишението на минималния брой точки от 23 на 30, което не би трябвало да промени броя на отличниците, но може да промени тройкаджиите. В професионалните гимназии ще се държи и втори изпит за получаване на квалификация“, припомни акад. Денков.

Според министъра на образованието и науката новият формат на матурите с повече отворени въпроси ще направи преписването много по-безсмислено. „Отворените въпроси по-добре позволяват на учениците да изразят своя собствена мисъл, и не дават възможност да се играе на „тото“. Зрелостниците ще трябва да формулират свой отговор, своя теза и тя ще трябва да бъде защитена по съ-

ответния начин с аргументи“, заяви министърът. Той допълни, че освен по български език и литература и по математика има и два допълнителни изпита по избор, които могат да бъдат посочени според интересите на учениците и начина на кандидатстване във висше училище.

„Успоредно трябва да върви промяната в учебните програми и промяната в учебниците. Нужно е да има последователност и спазване на установени етапи. За промяната не разчитаме само на анкета от ученици, има такава и сред учители, има и професионален преглед на нагласите на родителите, мнението им е важно“, коментира още министър Денков.

По повод информации за проблеми относно договореното с анекс към КТД повишаване на учителските заплати акад. Денков заяви, че проверки на МОН показват, че увеличението от 12,3% ще се получи навсякъде.

„На много малко места има училища, които не могат да осигурят тези средства. Проблемът е предимно в детските градини и в центрове за личностно развитие“, каза той.

Трудната математика

Математиката е най-трудният предмет за учениците от V до X клас. По-малките определят като сложни също история и география, а по-големите – физика и химия. Това показват резултатите от електронната анкета сред учениците, организирана от МОН във връзка с прегледа на учебните програми от I до X клас, съобщават от Министерството.

В доброволното и анонимно проучване участват 5200 деца. Част от тях – 2184 ученици, са достигнати чрез директна кореспонденция с ученическите съвети в училищата. 3016 се включват благодарение на Националния съвет на децата към Държавната агенция за закрила на детето.

Учениците изразяват мнението си за отделните предмети по степента на трудност за научаване, необходимостта и смисъла от придобитото знание, практическата приложимост и метода на преподаване.

Като най-смислена петокласниците и шестокласниците възприемат дисциплината човек и природа. Независимо че определят за най-сложна математиката, те смятат, че тя развива мисленето. Въпреки това не са убедени, че ще им е полезна в живота.

Децата от V и VI клас трудно приемат прехода от човек и общество към двата отделни учебни предмета география и история. Очевидна е необходимостта от засилване на синхрона в учебните програми между двете дисциплини в тези класове. Подобен проблем има и в VII клас при разделянето на човек и природа на химия

и физика. Инвестициите в създаване на STEM кабинети, проектното обучение и работата в групи биха помогнали за преодоляване на тези трудности, посочват от МОН.

Гимназистите (VIII – X клас) масово не осъзнават практическата полза от знанията по математика, български език и литература и физика. Те намират за важни и полезни географията и чуждите езици. Учениците с успех под „Много добър“ 5,20 по-трудно разбират смисъла на изучаваното в училище.

Учениците от първи гимназиален етап най-често искат материалът да бъде разглеждан чрез практически примери и реални житейски ситуации, необходимо им е и повече време за упражнения, особено по математика.

Гимназистите признават опитите на своите учители да представят учебния материал по разнообразен начин, за да бъде възприет по-добре, включително чрез използване на образователни платформи. Едновременно с това, също като по-малките, те отчитат като сериозен дефицит липсата на работа в групи и недостатъчното време за разбиране и затвърждаване на новите знания. Учениците рядко са ангажирани в проектни дейности по предмети с голям брой часове като български език и литература и математика. Почти всички отчитат необходимостта от повече упражнения.

Работни групи към МОН преглеждат учебните програми по всички общообразователни предмети, изучавани от I до X клас. Част от този процес е проучване мненията на учители, ученици и родители. **Аз-буки**

Кампания на Института за български език – БАН, и в „Аз-буки“

Два метра и два термометъра

Илияна КУНЕВА*

При съществителните имена от мъжки род, завършващи на -изъм, *Ъ* изпада в множествено число и при членуваните форми в единствено число: *организъм* – *организми(те)* – *организма*; *организъмът*, но се запазва при образуване на бройната форма: *два организма*. Предпоставка за неправилното изпадане на *Ъ* е фактът, че *Ъ* се запазва само в бройната форма на тези съществителни, която е и по-рядко срещана. Тук трябва да отбележим, че повечето съществителни, завършващи на -изъм, въобще не се употребяват с форма за множествено число и с бройна форма (*авантиоризъм*, *героизъм*, *социализъм* и мн. др.). Посочените фактори са причина за неправилно изпадане на *Ъ* в бройната форма на сравнително ограничен брой съществителни – например **два механизма* вместо правилното *два механизма*; **три фразеологизма* вместо правилното *три фразеологизма*.

При друга група съществителни от мъжки род, които не завършват на -изъм, като *алгоритъм*, *бинокъл* или *кадър*, *Ъ* се запазва при бройната форма, но също и при членуваните форми в единствено число, тоест изпада само в множествено число: *алгоритъм* – *алгоритъма*; *алгоритъмът* – *алгоритми(те)* – *два алгоритъма*. Поради факта, че тези съществителни са по-многобройни и с по-често употребявана бройна форма, при тях запазването на *Ъ* не е предпоставка за чести грешки: *два динозавъра*, *два диоптъра*, *няколко дубъла* и т. н.

Съществителните, при които има изпадане на *Ъ* и в бройната форма, са относително малко на брой, например *метър*, *километър*, *сантиметър*, *милиметър*, *литър*: *два метра*, *няколко километра*, *пет литра*. Важно е да се обърне внимание и на още една особеност – сложните съществителни, които са образувани с -метър и означават най-общо „уред за измерване“ – *амперметър*, *барометър*, *термометър*, имат бройна форма с *Ъ*: *два термометъра* за разлика от *два метра*.

*Д-р Илияна Кунева е главен асистент в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при Българската академия на науките.

По-високи такси в 16 гържавни висши училища

От 5% до 15% по-високи такси за кандидатстване и обучение ще плащат приетите за студенти в 16 държавни висши училища от есента. Увеличението е основно за специалностите от професионални направления „Педагогически науки“, „Социални, стопански и правни науки“ и „Изкуства“. Министерският съвет утвърди предложените от академичните ръководства такси за кандидатстване и обучение в държавните университети за академичната 2022/2023 г. При други 16 държавни висши училища таксите за студенти не се променят. Кандидат-студентите в държавните висши училища плащат средно 50 лева, а един семестър струва средно 1150 лева.

Медицинският университет в Пловдив пък намалява таксите за студентите от професионално направление „Обществено здраве“ в

зачочна форма на обучение (400 лв.).

Десет държавни висши училища вдигат таксите за докторанти с 5% до 60% (от 50 до 530 лева). Във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ повишението е с 60% само за професионално направление „Религия и теология“, където един семестър ще струва 440 лв. Сумата за професионално направление „Педагогика на обучението по...“ в Академията за музикално, танцово и изобразително изкуство „Проф. Асен Диамандиев“ в Пловдив се увеличава на 530 лв.

Както и досега ще плащат докторантите в 23 държавни висши училища и в Българската академия на науките. Таксата за кандидатстване в БАН и научните организации остава 30 лева, а средната такса за обучение на докторанти е 460 лева. **Аз-буки**

Още 562 млн. евро за „Хоризонт Европа“

ЕК увеличава бюджета на „Хоризонт Европа“, за да подкрепи иновациите в опазването на околната среда, здравеопазването и цифровите технологии и да помогне на разселените изследователи от Украйна. Комисията прие изменение на работната програма за 2021/2022 г. по Програмата и така нейният бюджет нарасна с почти 562 млн. евро. С тях ще се окаже допълнителна подкрепа за мисиите на ЕС, ориентирани към новаторски решения на предизвикателствата в областите на опазването на околната среда, здравеопазването и цифровите технологии,

както и към по-нататъшни действия за стимулиране на европейската екосистема за иновации. Сега бюджетът на Програмата за 2021 и 2022 г. възлиза на общо почти 16 млрд. евро.

507,1 млн. евро от допълнителната сума са предназначени за петте мисии на ЕС, които са нов начин за намиране на решения за някои от големите обществени предизвикателства в сътрудничество с хората в Европа и извън нея до 2030 г. Ще бъдат обявени 17 нови покани за

представяне на предложения, които се отнасят до мисиите „Борба с рака“, „Пакт за почвите за Европа“, „Адаптиране към изменението на климата“ и „Възстановяване на нашите океани и води до 2030 г.“. Това включва съвместна покана, обхващаща последните две мисии, както и допълнителни действия в подкрепа на петте мисии, в това число и на мисията „Градове“.

Като реакция на нашествието на Русия в Украйна, изменението включва и действия в подкрепа на изследователи, които преди това са работили в Украйна. В рамките на новата схема MSCA4Ukraine, която е част от действията „Мария Склодовска-Кюри“, предвидената сума в размер на 25 млн. евро ще позволи на разселените изследователи да продължат своята работа в академични или неакадемични приемащи организации в държавите членки на ЕС или в държави, асоциирани към програмата „Хоризонт Европа“.

В НЯКОЛКО РЕДА

ПЪРВИЯТ ПО РОДА СИ „ФОРУМ ЗА ЖЕНИ ИНОВАТОРИ“ се проведе в България на 13 май 2022 г. В него участват жени предприемачи и иноватори от цяла Европа, както и кметовете на редица европейски градове, сред които и столичният кмет Йорданка Фандъкова. Обсъждат се предизвикателствата и възможностите пред жените в сектора. Домакин на събитието е българският еврокомисар Мария Габриел, която от години работи за тяхната подкрепа. Всяка година се присъждат три награди на жените иноватори в Европа по 100 000 евро, а тази година за първи път ще има още 3 награди по 50 000 евро за т.нар. изгряващи звезди – млади момичета и жени под 35 години.

ЕК И ЕВРОПЕЙСКАТА ИНВЕСТИЦИОННА БАНКА (ЕИБ) подписа гаранционно споразумение, чрез което през следващите 7 години ЕК ще подкрепя финансови операции на ЕИБ в размер до 26,7 млрд. евро. Със средствата ще могат да се правят важни публични инвестиции в сектори като чистата енергия, цифровата и транспортната инфраструктура, здравеопазването и образованието, като по този начин ще се разгърне стратегията Global Gateway („Глобален портал“) в световен мащаб. Това е най-голямото гаранционно споразумение, подписано в рамките на новия Европейски фонд за устойчиво развитие плюс (ЕФУР+), с което ще бъдат подкрепени екологичният и цифровият преход в държавите партньори на ЕС. Повече от 2/3 от гаранционното покритие е предвидено за инвестиции в държавите, обхванати от процеса на разширяване, и в съседните на ЕС държави. То ще допринесе и за финансирането на следвоенното възстановяване на Украйна.

ПЛАНЪТ ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ И УСТОЙЧИВОСТ НА БЪЛГАРИЯ е одобрен и от Съвета на ЕС. В него се определят мерките за инвестиции и реформи, които ще бъдат подкрепени от Механизма за възстановяване и устойчивост, част от NextGenerationEU. Планът на България за възстановяване и устойчивост възлиза на 6,3 млрд. евро под формата на безвъзмездни средства. Европейската комисия ще разрешава плащанията въз основа на задоволителното изпълнение на етапните и крайните цели, посочени във всяко от решенията за изпълнение на Съвета на ЕС, като отразява напредъка в изпълнението на инвестициите и реформите, обхванати от плана.

Искат еквивалентност и признаване на дипломите

Конференцията за бъдещето на Европа с доклад с 49 предложения за реформиране на ЕС

Страница на Антоанета НАЙДЕНОВА

Председателите на Европейският парламент, Европейската комисия и Съвета на ЕС получиха окончателния доклад с 49 предложения за реформиране на ЕС в резултат от едногодишната работа на Конференцията за бъдещето на Европа.

След многобройни дебати и сътрудничество между граждани и политици работата на Конференцията завърши с доклад с предложенията, включващи конкретни цели и над 320 мерки, по които институциите на ЕС да предприемат действия в рамките на девет теми: изменение на климата и околна среда; здравеопазване; по-силна икономика, социална справедливост и работни места; ЕС в света; ценности и права, върховенство на закона, сигурност; цифрова трансформация; европейска демокрация; миграция; образование, култура,

младеж и спорт. Предложенията се основават на препоръките, направени от гражданите, които се срещнаха в рамките на европейските и националните граждански панели и доприноса със своите идеи на многоезичната цифрова платформа.

В областта на образованието се предлага да се координират образователните програми на ЕС, като се зачита националното и местното съдържание. Трябва да се осигури еквивалентност на дипломите и признаване на професионални степени, неформално обучение и периодите на обучение в чужбина, включително чрез сертифицирани минимални стандарти по основни предмети. Гражданите трябва да се образоват и за демокрацията, ценностите и историята на ЕС чрез общ модул за гражданско образование. Специална организация на ЕС трябва да координира класовете по медийна грамотност и критично мислене, за да се справи с фалшивите новини. Училищните програми трябва да включват „меки умения“, като слушане и диалог, устойчивост, самообучение и

ориентация към резултатите.

В предложенията се предвижда, че всички трябва да учат за устойчивостта на околната среда и нейната връзка със здравето, а биоразнообразието трябва да бъде задължителен предмет. Заложена е и подкрепа за обучението на учители по творчески и най-съвременни методи на преподаване. Достъпът до хардуер и широколентова свързаност трябва да бъде приоритет, за да отговори на образователните нужди на всички деца. Предлага се да се въведат и съвместни учебни материали на ЕС в области, като изменението на климата, устойчивостта и цифровизацията.

„Гражданите – особено младите хора, са в основата на нашата визия за бъдещето и те пряко повлияха на резултатите от Конференцията. Намираме се в решаващ момент за европейската интеграция и нито едно предложение за промяна не бива да бъде изключено. Не трябва да се страхуваме да разгърнем силата на Европа, за да променим живота на хората към по-добро“, заяви председателят на ЕП Роберта Мецола.

„Демокрация, мир, лична и икономическа свобода. Това е, което Европа защитава днес, когато войната отново бушува на нашия континент. Това е в основата на Конференцията за бъдещето на Европа. ЕС трябва да продължи да осъществява очакванията на европейските граждани. Днес тяхното послание беше възприето ясно и категорично. И сега е време то да се осъществи“, каза председателят на ЕК Урсула фон дер Лайен.

ЕП прие резолюция за резултатите от Конференцията, с която одобри нейните заключения. Евродепутатите признаха, че предложенията и изискват промяна на договорите, и поискаха от Комисията по конституционни въпроси на ЕП да изготви предложения за реформа на договорите на ЕС.

Предстои трите институции да проучат как да предприемат ефективни последващи действия по тези предложения, всяка в рамките на своята компетентност и в съответствие с договорите на ЕС. През есента ще се проведе събитие, за да се информират гражданите какво е предприето и какво предстои.

Европейската нощ на музеите ще се проведе за 18-и път в ЕС и у нас. Над 40 музеи, художествени галерии и техните филиали в цялата страна ще се включат в инициативата, подета от френското министерство на културата през 2005 г. По традиция в нея участва Регионалният исторически музей – София, който организира и съпровожда събития, като детски ателиета, образователни игри, разходка с ретро трамвай и т.н. Желателите ще могат да посетят музеите и галериите безплатно до полунощ на 14 май

Снимка РИМ – София

6 от 6 за математиците на Балканската олимпиада

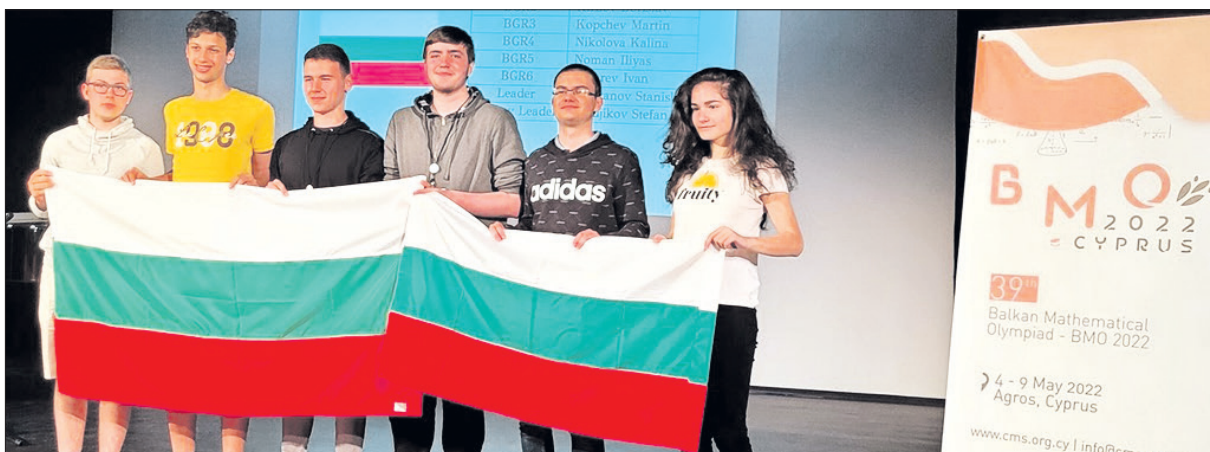
Поредно отлично представяне на международно математическо състезание записват българските ученици, след като отборът ни печели 6 медала на 39-ата Балканска олимпиада по математика. И шестимата ни участници се окичават с отличия, а Борислав Кирилов (ПЧМГ) за втора поредна година е абсолютен шампион в надпреварата.

На точка от златото остава Мартин Копчев (ПМГ – Габрово). Бронзови медали печелят

Иван Тагарев (СМГ), Мартин Христов (СМГ), Калина Николова (СМГ) и Илияс Номан (СМГ).

Балканиадата по математика се провежда в Кипър от 4 до 9 май. Представителите ни се конкурират с близо 100 ученици, като в класирането по държави България е на трето място. Ръководители на отбора са доц. д-р Станислав Харизанов (ИИКТ и ИМИ – БАН) и доц. Стефан Герджиков (ФМИ – СУ, и ИИКТ – БАН). **АЗБУКИ**

Снимка Media Bricks

Как Европейският съюз подкрепя цифровизацията в образованието? А предприемачеството? Има ли европейска рамка за връзката между културата и образованието и европейска пътна карта за развитие на функционалната грамотност? Това бяха малка част от въпросите, които участниците в гражданския диалог „Младите хора за бъдещето на Европа“ зададоха към българския еврокомисар Мария Габриел и към координатора на ЕС по въпросите на младежта Биляна Сиракова.

Гласът на младите

Европейският съюз предлага палитра от възможности за обучение и развитие

Снимка ЕК

С приложението ErasmusApp студентите могат да си осигурят отстъпки за транспортни, културни и други услуги, докато пътуват или учат в друга европейска страна

Ученици, студенти, директори на училища и представители от неправителствения сектор се включиха в хибриден дебат, на който бяха обсъдени образованието, младежта, културата, иновациите, науката и научните изследвания, които са в ресора на българския еврокомисар. Събитието се организира от Представителството на ЕК в България по повод Европейската година на младежта, за да се запознаят младите хора у нас с възможностите, които им предоставя Европейският съюз.

„Днес повече от всякога имаме нужда от обединение и солидарност, както и да очертаем предизвикателствата, на които заедно с младите хора да можем да дадем решение. 2022 г. е и Европейска година на младежта и искаме да чуем вашето мнение, искаме да ви подкрепим в идеите. Искане не само да бъдете част от вземането на решения, но и в тяхното прилагане. Повече от всякога е важно да гледаме на инвестициите в образованието, науката, иновациите и културата като на стратегически, за да се справим с предизвикателствата, пред които сме изправени – здравни, екологични, цифров преход. За да бъдем по-добре подготвени за бъдещите кризи и да направим така, че решенията на тези предизвикателства да бъдат по-включващи, да обръщат внимание на всеки регион в Европа, на всички граждани“, обрна се към младежите Мария Габриел.

Биляна Сиракова очерта три насоки, които са от ключово значение за развитието на младите хора и могат да бъдат двигател за по-добро бъдеще за Европа. На първо място е ангажирането на всички младежи, които искат да са активни граждани, да градят и да добавят стойност, да мислят критично и на езика на младите, „да им пука“ за хората, за околната среда, за природата, за зачитането на основни човешки

права. Второто е те да са и активни граждани на Европа, защото все по-често предизвикателствата напускат границите на отделните държави, независимо дали става въпрос за климатични промени, тероризъм, пандемия или война. И те могат да се решат единствено чрез тясно сътрудничество, зачитане на многообразието и солидарност. И не на последно място, младежите да се включват във вземането на решения при изготвянето на политики, които засягат тяхното бъдеще и настояще, защото могат да дадат новаторски идеи, енергия и оптимизъм.

Дискусията на тема образование започна с въпрос към участниците дали са си свалили и ползват приложението на програма „Еразъм+“. Отговорът на 83% беше „не“. Скорошно проучване на ЕК показва, че само 40% от младежите у нас знаят за самата програма, която съществува от 35 г. и по нея са осъществени над 10 млн. мобилности на студенти, ученици, учители, преподаватели, младежки работници и т.н. В рамките на ЕС приложението на „Еразъм+“ е свалено над 160 000 пъти. То дава достъп не само до информация, а и до административни услуги, както и до отстъпки за младите хора при ползване на транспортни, културни и други услуги. То е една от стъпките към обща европейска студентска карта, която ще бъде на разположение на всички студенти, а не само на включените в „Еразъм+“.

Младите хора много се вълнуват от климатичните промени и те са в първите три приоритета, посочени от тях за Европейската година на младежта заедно с образованието и менталното здраве. Борбата с климатичните промени е свързана не само с технологии, а и с промяна в нагласите, в поведението и образованието – това е, което може да задвижи промените в тази посока. Затова „Еразъм+“ е със силен бюджет от 28 млрд. евро.

В Програмата има нов компонент – „Зелен Еразъм“, за да могат младите хора да изразят своите предпочитания към транспорт с по-ниски емисии, да участват в екопроекти. Това е идеята и на Коалицията за образование за климата,

в която вече има повече от 2000 души – учители, ученици, които обменят добри практики, за да започва това обучение още от най-ранна възраст в детските градини.

Виктор Цветанов от столичната ПГ по транспорт „Магхахан“ каза, че приоритет за младите хора е и предприемаческото образование, и попита каква подкрепа е предвидена за него. Мария Габриел отговори, че точно затова 18% от бюджета на „Еразъм+“ са за подкрепа на предприемаческите умения. Тя не спира само до средното образование, а включва и университетите. За първи път в Европейската стратегия за университетите са включени и иновациите, които са свързани с предприемаческите

умения и образование. В нея има три конкретни инициативи. Да бъдат създадени инкубатори в университетите, които да осигуряват по-лесен достъп до компаниите и успешните предприемачи. Втората е програмата „Новатори в училище“, по която собственици на вече успели стартапи и предприятия да споделят своя опит с учениците. Третата инициатива е организиране на годишно изложение на талантите в Европа с представители на бизнеса и млади хора за обмен на информация и контакти.

В областта на цифровизацията в образованието има две основни теми: цифрова инфраструктура, свързаност и оборудване и основни цифрови умения, каквито липсват у 1/3 от младите хора в Европа. При възрастните този процент стига до 54%.

„Когато говорим за цифровизация, трябва да говорим и за изкуствен интелект, за киберсигурност, за микроелектроника, които ще ни осигурят стратегическа автономност“, подчерта Мария Габриел. Затова в Европейската стратегия за университетите е предвидено да се създадат магистратури по тези стратегически области. Вече има стратегия за изкуствения интелект, включително в образованието. В него ще се инвестират поне по 20 млрд. евро годишно.

Младежите научиха, че могат да изкажат мнението си и да споделят идеите си и в новата онлайн платформа „Изрази мнението си“. А всички инициативи, свързани с Европейската година на младежта, могат да се видят на европейския младежки портал. **АЗБУКИ**

Европейската година на младежта 2022 в България

Министърът на младежта и спорта Радостин Василев откри Европейската година на младежта 2022 в България. Тя ще протече под мотото „Устойчиво развитие – Европа 2050: Нека да чуем младите хора на България“.

Министър Василев уточни, че инициативата има четири основни приоритета. Акцентът е върху възможностите за младите хора, които предлагат екологичният и цифровият преход. Ще се работи и за подпомагането на младежите да станат активни и ангажирани граждани, както и да бъдат запознати с възможностите за реализация, които имат.

Предвижда се през годината да бъдат организирани редица дейности на европейско, нацио-

нално, регионално и местно ниво, насочени към образование и обучение, култура и изкуства, доброволчество, физическо и психично здраве, нетолерантност, влияние на социалните мрежи и въздействие на пандемията върху младите хора. Ще бъде разработена Бяла книга на младежкото доброволчество, предвижда се организиране на биенале на изкуствата в Пловдив, Велико Търново и София. В шест населени места ще бъдат реализирани академии за млади лидери, за да се насърчи активното младежко участие в разработването и прилагането на политика за младите на национално и на местно ниво. Предвидена е национална младежка конференция, както и редица спортни прояви.

Инициативата „Глюшена презръдка“ на ОУ „Иван Вазов“ – Русе, е отличена в категорията „Доброволческа мисия“ на инициативата „Мисията ДОБРОВОЛЕЦ – (НЕ)възможна“ на Министерството на младежта и спорта, събщи за „Аз-буки“ директорката на училището Теодора Йорданова. Отличението е връчено на вазовци от зам.-министъра на младежта и спорта Диана Иванова на церемония в Музея на спорта в София

Снимка ОУ „Иван Вазов“ – Русе

Иновации в действие във видинската Езикова

Борислава БОРИСОВА

Във видинската Гимназия с преподаване на чужди езици „Йордан Радичков“ бяха представени нови иновативни методи на преподаване, съобщава помощник-директорът на училището Боянка Никова. Занятията са част от работата на гимназията по Националната програма „Иновации в действие“.

Езиковата гимназия във Видин е част от списъка с иновативни български училища.

В продължение на три години тя изпълнява проекта си и партнира с иновативното 40. СУ „Луи Пастър“ в София и две иновативни училища – Езикова гимназия „Алеко Константинов“ в Плевен и 56. СУ „Константин Иречек“ в столицата. Периодично ученици и учители от образователните институции обменят опит и споделят добри иновативни практики, информира Никова.

Иновациите в Езиковата гимназия във Видин са свързани с прилагането на информационни и

комуникационни технологии и различни нови методи на преподаване, обяснява помощник-директорът. Основните нови моменти в преподаването са проектно базираното обучение и интегрираните уроци между различни учебни предмети.

Подобен например е цикълът от уроци, посветени на водата и съчетаващи природни науки и чужди езици. Ученици от X^в клас участват в иновативен урок по природни науки на тема „Опазването на водата – мисия възможна“, разказва Боянка Никова. Гимназистите, разпределени в отбори, запознават гостуващите ученици и учители от партньорските училища от София и Плевен с физичните и химичните свойства на водата, със значението ѝ за човека и представят свои идеи за пречистване на водите на река Дунав. Това става посредством изградена от тях учебна инсталация за пречистване на водата. Представени са и иновативни уроци по английски и испански език.

Снимка ГПЧЕ „Йордан Радичков“

Учители и ученици демонстрират пред партньорите си прилаганите иновации в обучението

Едновременно училище и дом

Една приказка свързва вече 30 години младежи от Ученическо общежитие – Ловеч

Празникът не е празник без торта

ЦПРЛ – Ученическо общежитие – Ловеч, отбелязва 30-годишен юбилей. А редом с официалните лица – представители на Община Ловеч, експерти от РВО, на празника присъстваха и педагози от десет общежития в страната.

В тържествената програма участваха клубовете за народни танци „Нашенчета“ и за художествено слово „Прометей“ към Центъра в Ловеч, за народни танци „Млади луди“ към Средношколско общежитие „Данаил Попов“ – Плевен, ученици от НПГВМ – Ловеч, и от Профилираната гимназия с преподаване на чужди езици – Плевен.

Жанина ИЛИЕВА

В страната има 23 общежития, които работят като центрове за подкрепа и личностно развитие – ученически общежития. Те се стараят да не бъдат просто място, което да дава подслон на учениците, но да бъде и техен дом“, коментира Илиян Докторов, директор на ЦПРЛ – Ловеч. Той е сред основателите на Сдружението на директорите на общежития, които търсят общи решения на проблемите и възможности за работа по национални програми.

Общежитието се намира в жилищен блок в ловешкия кв. „Здравец“, като преди това се е ползвало за общежитие на Спортното училище. Ремонти се налагат всяко лято със средства от

бюджета, а с дарения са подновени сервизните помещения, разказва Докторов. Общината е помогнала да се заравни теренът до общежитието за игрище, закупени са мрежи и младежите играят волейбол и футбол. По проект към културния фонд на Община Ловеч е обособена фитнес зала.

Общежитието се ползва от 100 ученици от пет гимназии – ПГ по механоелектротехника, Националната гимназия по ветеринарна медицина, Природо-математическата гимназия, СУ „Тодор Кирков“ и ПГ по икономика, търговия и услуги. Чрез договор с транспортна фирма е осигурено придвижването на учениците.

„Родителите разчитат на две неща – да има сигурност за децата им и те да са ангажирани с извънкласни занимания“, отбелязва Докторов. Изградена е система за видеонаблюдение, 24-часова охрана и дежурства на педагози. За подобряване на базата и осигуряване на възможности за извънкласни дейности Ученическото общежитие е работило по 8 проекта. Създадена е творческа стая с образователни игри и книги, две занимални за самоподготовка, ученическа работилница.

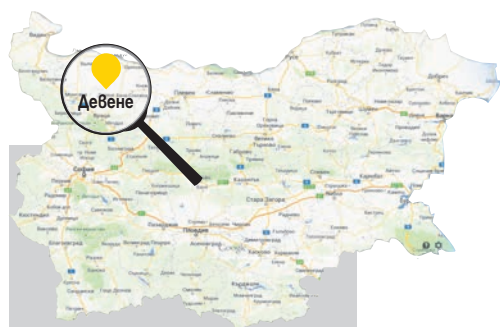
„Най-голямото предизвикателство е учениците от различни училища, социален статус и общности да се обединят“, споделя Елина Петрова, помощник-директор. И за това основно помагат клубовете за извънкласна дейност. Има и нестандартни инициативи – от пижамено парти до благотворителен концерт за момиче от общежитието през 2017 г. с участието на Христо Кидиков. Много са общите емоции и в срещите по тенис на маса,

футбол или волейбол. А най-забавно е, когато в ученическата работилница се пекат сладкиши или баници за всички.

Малкият екип от 7 педагози е ангажиран със самоподготовката на учениците, консултации, занимания по интереси и спортни дейности и отбих. Организиран са клубове за народни танци, младежки дебати, математическа лингвистика, спортни дейности, „Млад еколог“ и др. „Доста по-различни са отношенията между учители и ученици, защото подрастващите имат нужда от психологическа помощ и от допълнителна подкрепа, когато се налага. Учителите в едно общежитие се налага да са и приятели, и психолози, и медицински сестри“, обяснява Елина Петрова. А удовлетворението идва от признанието на учениците, че чувстват общежитието като втори дом.

Самите педагози работят постоянно за повишаване на квалификацията си – за работа в мултикултурна среда, управление на конфликти и др. По програма „Еразъм“ реализират два проекта с обучение на педагогическия екип в Англия и Италия.

Създадени са хубави традиции за изпращане на завършващите абитуриенти. Подготвят се тениски, специално тържество и задължително голямата торта на випуска. В такива случаи се разчита на дарители – фирми от града, в които ходят на практика ученици от общежитието. Най-ценно за всички, които си тръгват обаче, е приказка, която получават разпечатана за спомен. Тя разказва за малките крачки към превръщането на „едно грозно общежитие с мърморещи възпитатели в дом с много приятели“.

В този брой „Маршрути „Аз-буки““ гостува на Обединено училище „Св.св. Кирил и Методий“ във Врачанското с. Девене.

Екипът на школото се стреми да създаде модерна среда за обучение, която да стимулира развитието на учениците. Изградена е STEM изследователска лаборатория, а за използване на потенциала ѝ е сключено споразумение за сътрудничество със Софийския университет.

Антоанета НАЙДЕНОВА

Средишно обединено училище „Св. св. Кирил и Методий“ в с. Девене, област Враца, не е типичното „селско“ училище със затихващи функции, а образователна институция, която се развива и се опитва да предлага на своите възпитаници възможно най-добрите условия за обучение и последваща реализация.

Разполага с просторни, оборудвани класни стаи, компютърна зала, поддържан двор със спортна площадка, компютърна, мултимедийна, аудио и видео техника, интернет, здравен кабинет, игротека, ресурсен кабинет и учител за подпомагане на 13-те ученици със специални образователни потребности. Училището има и STEM изследователска лаборатория, в която работят учениците в часовете по човек и природа, химия, физика и биология. „Лабораторията е една от нашите гордости, защото все пак сме училище с около 130 ученици и 18 учители“, разказва директорът Ваня Климова. И добавя, че има какво да се направи по отношение на ИКТ например, тъй като все още няма дисплеи във всяка класна стая.

В спечеления проект за създаването на STEM лабораторията е заложено и сътрудничество със Софийския университет „Св. Климент Охридски“, за да се осигури практическата насоченост на придобивката. Заради пандемията обаче първите три теоретични обучения се провеждат онлайн. А през този април се провежда и практическо обучение с интересни опити. Споразумението за сътрудничество е сключено през юли 2020 г. Според него Алма матер се ангажира да оказва дидактическа помощ при разработване на интегрирано обучение в STEM средата на училището, както и да го подпомага в разработването и изпълнението на иновативни методи за обучение.

Първото от дистанционните обучения, озаглавено „Електрически вериги: Експериментът – активен метод за разбиране на научното изследване“, се провежда в началото на февруари с преподавателите доц. д.ф.з.н. Цветан Велинов и глас. Гошо Гоев. Следва семинар с доц. д-р Мая Гайдарова на тема „STEM обучение за интегрирано учебно съдържание“. В средата на април

Между STEM лабораторията и библиотечния кът

Обединено училище „Св.св. Кирил и Методий“ във Врачанското с. Девене успява да задържи децата в клас

Снимка ОБУ „Св. св. Кирил и Методий“ – с. Девене

Извън часовете новият библиотечен кът е винаги пълен с любители на доброто четиво

Ваня Климова, директор

2022 г. в новата STEM лаборатория на ОБУ „Св. св. Кирил и Методий“ учениците и част от учителите правят своите първи стъпки в работата с платформата „Ардуино“. Обучението се осъществява от доц. Венелин Кожухаров – ръководител катедра „Методика на обучението по физика“ към Физическия факултет на Софийския университет. Учениците и учителите проследяват темите, представени от доц. Кожухаров, като видове сигнали, измерване на физични величини, цифрова и аналогова информация, аналогово-цифров преобразувател, въвеждане в платформата „Ардуино“, автоматизиране на измерванията, широчинно-импулсна модулация.

В обучението участват ученици от VII, VIII и IX клас, които съдействат на доц. Кожухаров в заниманията по програмиране и създаване на проекти с платка „Ардуино“. Интересът на децата е голям и учителите са с нагласата да продължат работата с платформата, за да създадат още интересни проекти съвместно с учениците. По време на заниманията децата успяват да накарат светодиодите да светят с различен интензитет. Термистор да определя как се изменя температурата около него. Фоторезистор пици, когато е тъмно. С ултразвуков приемопредавател

определят скоростта на светлината. А с трицветен светодиод разбират как се получават цветовете, които мозъкът ни разпознава чрез очите.

Възпитаниците на ОБУ „Св. св. Кирил и Методий“ са от с. Девене, като има и пътуващи, които са малко повече от 50%. За тях се осигурява транспорт от селата Чирен, Три кладенци, кв. „Кулата“ и от криводолското село Фурен. Най-много са децата от с. Три кладенци. То е на 3 – 4 км от Девене и дотам се правят по два курса. Покрай пандемията обучението на децата от начален етап започва в 8,20 часа, а на големите – в 8,10, за да не се засичат в междучасията. Така всички деца успяват да са в час навреме. Организацията на обучение е целодневна. Пътуващите ученици се изхранват безплатно, а за местните училището поема половината от цената, която е 2,50 лева.

Наскоро девенското училище приключва спечелен проект по НП „Осигуряване на съвременна образователна среда“, модул „Библиотеките като образователна среда“. Резултатът е създаденият „Кът за четене“ в подстъпбищното пространство на първия етаж.

„Децата много го харесват, защото сме сложили нестандартни стелажки, на които са наредени и новите книжки, които купихме – обяснява Ваня Климова. – Има модулни масички и пуфчета, които са им любими. В междучасията стоят там, четат си книжка или просто си говорят. Получи се много приветливо място.“

По проект на ЦОИДУЕМ пък се провеждат различни дейности, като най-много се наблюдава на работата с родителите. „Те идват при нас по празниците, помагат ни при организацията. Но по време на пандемията и дистанционно обучение контактите ни бяха затруднени, защото не всички имат

и могат да работят с устройства“, разказва моята събеседничка. Добавя, че училището е закупило карти за интернет за децата, които имат устройства, а за останалите е осигурило таблети и лаптопи.

Девенското училище работи по почти всички проекти и национални програми на МОН, като „Всеки ученик ще бъде отличник“, „Образование за утрешния ден“, „Подкрепа за успех“ и т.н. Има и образователен медиатор, назначен по проекта „Подкрепа за успех“, който скоро приключва, но ще бъде заменен от друг. И сега ръководството на училището обмисля дали по него да бъде назначен още един медиатор, тъй като над 90% от учениците са от уязвими групи.

„Повечето от учениците се отглеждат от баби, дядовци и лели. Но въпреки това основната група са добри деца и дърпат останалите напред – казва Ваня Климова. – Имаме и педагогически съветник на половин щат. Обмислям от есента да назнача психолог, защото имаме нужда – не само децата, а и учителите понякога. Защото професията става все по-напрегната, все повече справки се искат и някои колеги искат да се пенсионират по-рано.“

На работна среща в РУО – Враца, обсъждахме пробните изпити от НВО в VII клас, тъй като резултатите са слаби и по български език, и по математика. Но мисля, че вината не е толкова у нас или у родители и ученици. Просто трябва да се промени Законът за предучилищно и училищно образование и учениците, които не са се научили да четат и да пишат, да не преминават механично от клас в клас, както се случва сега. Защото до IV клас не могат да повтарят и ние буквално си прехвърляме едни деца от клас в клас, които, идвайки вече в V клас, не могат да се справят. Изкарват ниски оценки и отгук

нататък започват неволите. Това е погрешно, защото в стремежа си да не нарушим в начален етап мира и спокойствието на децата и на техните семейства, им създаваме погрешни впечатления, че те могат. А след това реакцията на родителите е: „Как досега детето ми знаеше, а пък вече не знае – значи вие сте виновни.“

Като обединено училище „Св. св. Кирил и Методий“ предлага изучаването на две търсени професии след VII клас – „Хлебар-сладкар“ и „Дограма и стъклопоставяне“, като едната е защитена, а другата е с недостиг на пазара на труда. Школото поддържа контакти с голяма врачанска фирма за дограма, чийто собственик е родом от Девене. По негова инициатива решават да пробват тази специалност, която се приема добре от децата. Сега планират родителска среща с родители и седмокласници, на която са поканени представители на фирмата за дограма, на пицария с няколко заведения в Северозападна България и кариерен консултант от ЦПЛР – Враца.

Училището има сключено споразумение и с ПГ по търговия и ресторантьорство във Враца. Там учениците, които искат да продължат образованието си след X клас, могат да го направят, а останалите са готови да започнат работа.

В училището има обособена кухня, където учениците могат да практикуват. Предвиждат оборудването и на нова кухня в свободна стая, с която разполагат. За другата професия през първите две години учениците практикуват в допълнителната сграда на училището различни строителни дейности, като шпакловане и поставяне на гипскартон. А в X клас започват производствените практики във фирмите партньори.

„Правим всичко възможно да задържим тези деца в училище, и успяваме – нямаме нито едно отпаднало дете – твърди Ваня Климова. – Дори напротив, има деца, които решават да учат във Враца, но не успяват да се впишат в средата и след месец-два отново се връщат при нас.“

Създали сме максимално добри условия за развитието на нашите ученици, каквато е и идеята на обединените училища. Обикновено в тях учат деца, които нямат алтернатива или финансова възможност да учат в града. И това е начинът поне до X клас да им бъде осигурено обучение. Още повече че при нас те през цялото обучение получават безплатни учебници, които се осигуряват за децата от VIII, IX и X клас от неправителствената организация. За нашите деца учебниците са скъпи и не всеки родител може да отдели 150 – 170 лева за тях. В гимназиалния етап учениците получават и социални стипендии.“

Децата от врачанското село Девене обичат да се включват във всякакви изяви. Наскоро две групи участват в областния фолклорен събор „Пръски от извора“. Те са неразделна част и от всички местни празници.

Учителят XXI век има нелеката задача да подготви Поколение XXI век, което изисква Образование XXI век. „Фронталното“ преподаване – тип лекция, отстъпва на

т.нар. компетентностен подход. В специалната рубрика на в. „Аз-буки“ експерти дешифрират чертите на дигиталното поколение.

STEAM център заработи в детска градина

STEAM център отвори врати в русенската ДГ „Пиноккио“. В него децата ще развиват своето креативно мислене, творческото си въображение и способността си да участват в екипни дейности.

Децата участваха в педагогическа ситуация, посветена на празника на Русе – 6 май. Те трябваше да предложат своя визия за емблематични места и сгради в Русе – Паметника на свободата, Вазата, кея и телевизионната кула, като за целта използваха възможностите на специалните си конструктори. Възпитаниците на трета група „Мики Маус“ показаха и завидни знания за сглобените от тях забележителности на града.

„В STEAM центъра децата от III и IV група ще работят с роботизирани образователни продукти, като конструкторите „Лего“, интерактивните Bee-Bot пчелички, робота Ботли, и ще решават различни проблемни ситуации – обяснява пред „Аз-буки“ директорът на ДГ „Пиноккио“ Ценка Тодорова. – Учителката поставя пред децата проблем и те предлагат начини за неговото решаване, като са разделени по групи. Всеки отбор измисля и построява своето решение, след което го представя пред другите деца. Така освен конструктивни умения, креативно мислене и творческо въображение развиваме и презентационните им умения. Това е нов подход към обучението и възпитанието на децата, който ще им помогне да станат конкурентоспособни личности.“

Екипът на „Пиноккио“ планира по-нататък да въведе и програмирани образователни продукти като робота Даш, който освен че може да се програмира, също е съвместим с лего конструкторите.

220 са децата ДГ „Пиноккио“, а в III и IV група са около 100. Всекидневно се редуват по график в STEAM кабинета. За тях се грижат 21 педагогически специалисти, включително психолог, ресурсен учител и учител по музика.

„На децата им е много интересно да работят с роботизирани образователни продукти, родителите също са впечатлени. Затова през новата учебна година предвиждаме да ги поканим да присъстват на такива открити ситуации“, казва директорката.

Община Русе е втората в страната, която въведе във всичките си 19 детски градини ученията „чрез игра“ и „чрез правене“. В процес е и подготовката по въвеждането на обучение по роботика и програмиране във всички общински училища. Предстоят открити уроци и дейности в детските градини, предназначени да запознаят родителите с новостите в образователните институции. **АЗ-БУКИ**

Децата пресъздават забележителности на родния град с помощта на конструктори

Снимка Община Русе

Възпитаниците на ПГЕЕ „Капитан Петко войвода“ – Кърджали, показват завидни умения в сглобяването и програмирането на различни механизми

Снимка ПГЕЕ „Капитан Петко войвода“ – Кърджали

Как се създава автосимулатор

В ПГЕЕ „Капитан Петко войвода“ – Кърджали, броят на младежите нараства

Зина СОКОЛОВА

С виртуални очила на компютърния екран се вижда в триизмерен обем автомобилен двигател. В зелено или жълто се осветяват места, където е правилно или погрешно да се замени някаква част. Като в компютърна игра, само че много по-интересно, казват ученици от ПГ по електротехника и електроника „Кап. Петко войвода“ в Кърджали. Те демонстрират и две колички с дистанционно управление, дело на осмукласници, като едната от тях реагира на прегради и се ориентира накъде да продължи; роботизирана ръка с приложение в производството; ключодържатели, направени с 3D принтер. Всичко това децата ползват или изработват в творческата работилница за дигитални технологии. Тя се намира в току-що открития STEM център и е плод на усилията на целия екип да модернизира базата.

„При нас STEM центърът е с професионална насоченост – казва директорката инж. Антоанета Сендова, чиято специалност е електроника и автоматика. – Работи се със zSpace технология за виртуална и добавена реалност. Тя позволява с очила за виртуално виждане и с насочващ лъч учениците да виждат обекта триизмерен. Те могат да добият представа за двигателя, да го разглобят и сглобят виртуално, да научат за какво е всеки инструмент. И после да прилагат наученото в нашите работилници.“

Другата част от работата в STEM центъра е свързана с роботиката и 3D принтирането. Имаме професионален плотер за принтиране на големи табла. Децата се занимават с дизайн и могат да отпечата

Антоанета Сендова, директор

това, което правят. STEM центърът е от тази учебна година, на учениците много им харесва. Ще го ползват и колегите по природни науки. Изработваме график, за да може максимално да се оползотворява апаратурата в него. Тук може да се провеждат практически занимания по роботика и програмиране, учениците да се подготвят и за състезания, в каквито редовно участват. Наши възпитаници за втора поредна година се класират за националния кръг на състезанието по приложна електроника „Мога и зная как“, в който допускат само шест отбора от страната.“

Специалността „Електрообзавеждане на производството“ е с дуална паралелка – гимназията е пионер в дуалното образование в областта и до миналата година е единствената. От 4 години училището е в партньорски отношения с „EVN България“, откъдето оборудват класна стая. Сега за първа година ученици от XI клас работят във фирмата по два дни в седмицата. Сключват трудов договор и ако от предприятието харесат някого, след като завърши, го назначава.

Гимназията има договори и с други големи фирми в региона, като „Електроенергиен системен оператор“, „Кяшиф“, „Серта България“, „Теклас България“ и „Имерис минералс България“.

Те отпускат на учениците допълнителни стипендии, отделно дават стипендии и на отличници.

Усилията на педагозите да осигурят най-доброто за учениците, дават резултати. А гимназията увеличава броя на учениците. Инж. Сендова е учител тук от 20 години, а е директор от три. Когато заема поста, децата са 198, сега са 300. През последните три години гимназията е подкрепена сериозно от бизнеса – сдобива се с две нови класни стаи, дарения от фирми – едната е за дуалната паралелка, с нова електролаборатория и STEM център.

„Когато се преместихме в тази сграда преди години, в нея имаше лезерна, отдавна превърната в склад – разказва директорката. – Започнахме по малко да я ремонтираме и превръщаме в работилница по електротранспорт. Спечелихме проект за 100 000 лв. за ремонт и апаратура по НП „Професионално образование и обучение“. Привлякохме 10 000 лв. съфинансирани от транспортни фирми, работещи в област Кърджали. Откриването на работилницата предстои. Непрекъснато се модернизираме и това привлича децата.“

Екипът особено много се гордее с автосимулатора, изработен изцяло от ученици, обучаващи се по три специалности – „Електрообзавеждане на производството“, „Електрообзавеждане на транспортната техника“ и „Компютърна техника и технологии“. С него гимназията се представи на националния конкурс-изложение „Младежко техническо творчество“ в Горна Оряховица и завоюва първа награда.

От тази учебна година втората задължителна матура в професионалните гимназии е по специалността и ще бъде защита на дипломна работа.

В нея освен теоретична част има и практическо задание.

„Нашите деца са техничари – казва директорката. – Полесно им е да програмират и да сглобят нещо, отколкото да пишат по дадена тема или да правят тест. Всички практически задания за дипломни работи са свързани с обучителни единици и после остават в училището. Идеята е да могат да се използват в обучението на следващите випуски и децата да видят какво са правили другите преди тях.“

Всяка година от гимназията проследяват как се реализират техните възпитаници. Около 1/3 продължават да учат висше образование, друга 1/3 започват работа по специалността, останалите отиват в чужбина, където са техните родители. Някои и там работят по специалността, защото освен диплома взимат и свидетелство за професионална квалификация, което се признава в цяла Европа.

„Привличаме и млади хора инженери да работят като учители в училището – двама от тях са наши възпитаници – казва директорката. – Добър колектив сме, отгледали сме тези младежи. Караха при нас държавните си практики. Единият сега учи магистратура по автоматизирани системи и му помагаме.“

Според инж. Сендова най-голямото предизвикателство за един директор на професионална гимназия е модернизацията на материалната база. Това задължително изисква и допълнителна квалификация на учителите, тъй като базата е много специализирана. „Квалификацията трябва да е обвързана и с учебните програми, да не бъде самоцел. Колекционирането на сертификати е безпредметно“, категорична е директорката Антоанета Сендова.

Проф. д-р Лучия Антонова, директор на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ – БАН:

Езикът е огромен жив организъм

У българския народ все още съществува стремежът към високо образование, което е обнадеждаващо

Интервюто взе
Зина СОКОЛОВА

Проф. Антонова, Институтът за български език навършва 80 години. Какво богатство е натрупано за тези десетилетия?

– През изтеклите 80 години Институтът е натрупал огромно богатство от знания за българския език. Те се състоят в архиви и архивни материали, които ние – неговите съвременни сътрудници, използваме при създаването на актуалните трудове. Ето някои от единиците в архивите на Секцията за българска диалектология и лингвистична география.

Архив на Българския диалектен атлас с диалектни материали от говорите на 2400 селища със старо, местно население от цялата езикова територия във и извън държавните граници. Фондът на архива на Българския диалектен речник наброява над 2 млн. единици. Архивът на Европейския лингвистичен атлас съдържа картотекираните материали от българската мрежа (32 селища). В архива на Общославянския лингвистичен атлас се съхраняват материали от диалектите на 36 селища, от които 5 са извън държавните граници.

Архивите на Секцията за българска лексикология и лексикография са първият и единствен у нас систематично събиран материал от всички жанрове оригинални български произведения и от общопризнати майсторски преводи на световната литературна класика. Съдържат около 7 милиона фиша.

– Кои са най-големите предизвикателства пред учените по опазване и съхраняване на българския език?

– Най-голямото предизвикателство е свързано с факта, че грижата за езика е грижа за жив организъм, който постоянно се развива, от една страна, по своите собствени вътрешни закони, а от друга страна – при постоянно взаимодействие с други езици. При това езикът е един огромен жив организъм. Той е точно като ограничената, но безкрайна вселена. Ние знаем, че тя постоянно се разширява, но понякога се и свива. Да я проучаваме, е трудна задача, а да я контролираме, естествено, е голямо предизвикателство. За да не звучи това голословно, ще се позова на данните, които посочих за нашите архиви – например 7 милиона фиша на архива на Секцията за българска лексикология и лексикография, съдържащи сведения за различните значения на думите в различната им употреба. Към тях трябва да се прибавят специали-

зираните и историческите архиви, архивите за българските диалекти, базите данни за граматичните и синтактичните значения, както и много други езикови особености. Ако си представим това като схема от точки, свързани в различни зависимости – за езика особено важни са процесите конвергенция (уеднаквяване, обобщаване) и дивергенция (разграничаване), ще се убедим, че то представлява нещо като схемата на вселената.

– Какво означава езикова реформа? Необходима ли ни е такава?

– Езикова реформа представлява система от правила за изменение на нормативната уредба на езика в даден момент, така че тя да бъде приведена в съответствие с определен образец. Тя е необходима, когато езиковата система се е развила в насока, която се преценява като неподходяща или нежелана в даден момент. Ако се върнем към примера за вселената, може да кажем, че езикова реформа е необходима, когато разширяването на езиковата система в даден аспект се възприема като неприемливо от обществото.

Като ранен пример за езикова реформа в българския език може да се посочи делото на Патриарх Евтимий, който около 1380 г. поставя основите на Търновската книжовна школа. Той установява правила за правопис и поправя чрез сравнение с гръцки текстове различията в преводните текстове на българските църковни книги.

Като важен критерий за провеждане на езикова реформа в историята на българския книжовен език е служело съотношението между съвременната за момента устна и писмена реч и тяхното съответствие на традициите в българския език. Стемежът на българските просветни и културни дейци е бил да не се допуска проявата на значителни различия между правописните норми на съществуващата практика в писмената реч и в говоримия език и да не се стига до рязко прекъсване на книжовната традиция.

В настоящия момент не съществува необходимост от крупни изменения в правописа и граматиката на българския език – т.е. от правописна реформа.

– Колко езикови реформи е претърпял нашият език? Означава ли, че ако сме неграмотни и не знаем къде се слага пълен член, трябва да се пристъпи към езикова реформа?

– Всяка по-съществена промяна в правописната система може да

се разглежда като езикова реформа. Правописните реформи се определят като по-консервативни тогава, когато клонят към отразяването на традициите в областта на правописа и граматиката, и като по-демократични, когато допускат по-голямо съответствие на нормата с всекидневната система на писмената и говоримата реч.

Може да припомним, че в България съществува т.нар. Пловдивска правописна школа, установена от Найдено Геров и Йоаким Груев през 1858 г.; Търновска школа, създадена от Стоян Михайловски през 1869 г.; книжовен модел на Каравелов от 1869 г.; Дриновски модел от 1869 г. Най-важните документи за българския правопис след Освобождението са издадени от министъра на народната просвета Георги Живков (от кабинета на Стефан Стамболов). През 1945 г. е установена правописната реформа на отечественофронтовската власт. С нея се премахват някои букви в азбуката, наследени от старобългарски – например знаците за „двойно – Ъ“, „двойно – Ж“ и др.

Употребата на пълния член на истината е изкуствена и условна. Тя няма опора в реалната българска реч. Същевременно обаче, както посочва Балан, чрез съществуването на пълния член в книжовната норма на българския език се представят всички основни типове

членни морфеми, което създава условия за обединяване на различните териториални говорни практики. Същевременно въвеждането на разграничение между вършител (определян с пълен член – *ученикът каза*) и получател (определян с кратък член – *учителят каза на ученика*) при имената от мъжки род създава връзка между съвременния български език и по-старите периоди от неговото развитие, от които има запазени следи в диалектите, при употребата на падежни форми. Но истината е, че огромната част от българите са загубили усета за употреба на падежни форми, затова повечето от нас казват: *не вярвам на никой* вместо правилното: *не вярвам на никого*.

При идеята за отпадането на пълния член на преден план ще възникне въпросът коя членна форма от двете възможни форми за м.р. трябва да остане – член *-ът (-ят)* или член *-а (-я)*. Ако членната морфема *-ът* отпадне напълно, ще се загуби връзката с останалите морфеми: *-та, -то, -те*. Ако членната морфема *-а* отпадне, ще се загуби връзката с остагичите от падежната система в българския език.

– Кои са най-новите дигитални ресурси, които Институтът предоставя?

– Езиковите ресурси на Института са на разположение на нашата интернет страница. По мои

наблюдения най-често се използват речниците. Много популярни са и всички ресурси, свързани с правописа: рубриката „Написаното остава. Пиши правилно!“, езиковите игри, езикови справки и консултации в интернет. Трябва да посочим и езиковите корпуси – Българският уърднет, Infolex, Български национален корпус и др. Тук трябва да отбележим и електронната библиотека, която съдържа дигитални варианти на някои важни трудове, както и дигиталните интерактивни диалектни карти.

– Какво изпитва един езиковед, когато слуша от екрана или ефира някого, който говори на диалект или употребява ненужно чуждици?

– Диалектните думи са често срещани в езика на редица български писатели. Употребени умело, те са средство за стилистично обогатяване. Напоследък интересът към местната диалектна реч се засилва и това е естествена реакция за противопоставяне на глобализацията. Диалектът с право се осъзнава като маркер за самоопределяне. Затова неговата употреба е атрактивна, но той не трябва да се противопоставя на общобългарския книжовен език. Има ситуации, при които бихме могли да употребяваме диалект, както и други, при които това не може да става.

Чуждите думи също трябва да се употребяват при нужда и преди всичко в областта на терминологията. Но във всеки език навлизат многобройни чужди думи и това е естествено последствие от общуването между народите. Постоянното нахлуване на нови и нови чуждици в езика трябва да се контролира. Напоследък наблюдавам, че се налага употребата на думата *сет* вместо *комплект* или *сервиз*, което според мене е излишно. Но чуждите думи не могат да бъдат преследвани, когато имат дългогодишна употреба в езиковата практика.

Като диалектолог, мога да кажа, че се възмущавам не толкова от грешките в езика, колкото от неговата бедност и особено от пошлия и безцеремонен език.

– От какво е заплашен най-много езикът ни – от английския език, от липсата на себеуважение и отношение към езика или от ширещата се неграмотност?

– Както беше писал Николай Хайтов, езикът е огледало на човешката душа. Банална истина е, че нашите основни проблеми се коренят в лошото устройство на обществения ни живот. Това води до липсата на уважение към институциите, в това число и към книжовния език, към накартено чувство за обществено и лично достойнство. То може да се преодолее чрез образование и възпитание, но преди всичко чрез установяването на достойни условия за живот. Що се отнася до неграмотността, у българския народ тя все още съществува успоредно със стремежа към високо образование. Затова мисля, че все още надеждите за бъдещето не са загубени.

По случай 80-ата годишнина от основаването си Институтът за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ – БАН, организира Международна юбилейна конференция на 15 – 17 май 2022 г. На нея ще бъдат представени актуалните постижения и тенденции в изследването на българския език у нас и по света, както и научните успехи на десетте секции на Института.

Изменението на климата и замърсяването на околната среда поставят под уроза оцеляването на нашата планета. Причината е във въглеродния диоксид, който се произвежда при използване на ископаемите горива. Според учени и политици е дошло време за решителни мерки. Европа вече взе решение да превърне тези мерки в стратегическа платформа, чиято цел е да изгради до 2050 г. модерна, въглеродно неутрална, ресурсно ефективна и конкурентна икономика. В този общоевропейски процес няма малки и големи държави, нито малки и големи мерки. Всичко, което е в посока „декарбонизация“, е на временно и необходимо. Брънка от този общоевропейски и общонационален процес е проектът „Нисковъглеродна енергетика за транспорта и бита“, който обхваща различни сфери от процеса на декарбонизация. Докладът „Водородната електрообикновеност в България – реализуема мечта“ (с автори проф.д.х.н. Дария Владикова, глас.гр. Благой Бурдин, доц.гр. Гергана Райкова от Института по електрохимия и енергийни системи „Акад. Евджен Будевски“) запознава с идеята за водородна икономика. Тя е изключително актуална, но все още малко позната у нас, затова представяме основните акценти от доклада.

Декарбонизацията на транспортния сектор, който емитира почти една трета от въглеродните емисии, представлява сериозно предизвикателство. Въвеждането на водородната електрообикновеност в секторна интеграция, засягаща електропроизводство и индустрия, може да осигури устойчив преход към използването на възобновяеми енергийни източници (ВЕИ). Намаливането на въглеродния отпечатък в конвенционалните горива и производството на синтетични горива с помощта на зеления водород, получен от ВЕИ, е също така ниша, която заслужава сериозно внимание.

Без научната и икономическата подготовка на XIX и първата половина на XX век техническата революция би била невъзможна. Но качественият скок е регистриран през втората половина на века с използването на човека в Космоса, стъпването на Луната, създаването на полупроводниковите технологии, дигитализирането на живота ни. Научната фантастика постепенно започва да се превръща в реалност. За жалост, заселено от техническите предизвикателства и изкушения, човечеството забравя, че живее на планетата Земя, където всеки дисбаланс води до екологична катастрофа със сериозни поражения.

През 80-те години на XX век започва да се говори за „озоновата дупка“, за емисиите от въглероден диоксид. Научните анализи показват, че през 50-те години на XX век концентрацията на CO₂ достига най-високото флукуационно ниво, след което започва бързо нарастване.

Вредите от климатичните промени са огромни. Окуражаващото е, че бързо е намерена формулата на лекарство – „Преход от въглеродна към водородна икономика“. Неговото „производство“ обаче не може да започне бързо, защото преструктурирането на глобалната икономика чрез тотална промяна на енергетиката – гръбнак на всяка икономика, е сложен технологичен и социален процес. Въвеждането на водородната икономика е свързано с разработването на нови технологии, финансово неконкурентни спрямо съществуващите. Те изискват допълнителни инвестиции. И тук идва ролята на институциите, на политиките и далновидността на хората, които трябва да проявят грижовност за бъдещето.

Преходът към водородна икономика официално стартира през 2004 г. с откриването на Европейската технологична платформа по водород и горивни клетки. През 2008 г. е структуриран първият Стратегически

план за енергийни технологии на Европа. През същата година е създадено Съвместно предприятие „Горивни клетки и водород“ като публично-частна инициатива между Европейската комисия, европейската индустрия и европейската наука с цел ускорено комерсиализиране на водородните технологии. От 2014 г. БАН е член на Предприятието. За реализирането на ускорен преход към чиста и ефективна енергийна система през 2016 г. е разработен енергийният пакет „Чиста енергия за всички европейци“, който започва въвеждането на конкретни мерки и инструменти за обвързването на всяка държава членка, в т.ч. и България, със своя собствена Рамкова програма. В основата му залегат ефективното използване на енергия от възобновяеми източници в промишлеността, транспорта и бита. То прераства в

най-амбициозната Европейска програма за постигане на неутрална по отношение на климата европейска икономика до 2050 г.

с новите политически инициативи на Европейската зелена сделка.

На 8 юли 2020 г. Европейският съюз приема документа „Стратегия за използването на водорода за неутрална по отношение на климата Европа“. В него водородът се определя като „ключов приоритет за реализиране на Зелената сделка и прехода към чиста енергия“. Предстои мащабното му внедряване за постигане на амбициозните цели за климата – намаляване емисиите на парникови газове с 55% до 2030 г., което означава, че делът на водорода в енергийния микс на Европа ще нарасне от сегашните под 2 на 13 – 14% до 2040 г.

За 10 години е постигнат голям напредък – много от водородните технологии достигат комерсиално ниво на технологична зрялост, т.е. те излизат на пазара, но все още не могат да бъдат конкурентоспособни. Нужни са още усилия и финансова подкрепа, за което са създадени финансовите инструменти на Европейската платформа за възстановяване и устойчивост.

Вторият проблем е съхранението на възобновяемата енергия, което гарантира ефективното ѝ използване. И тук на помощ идва водородът. Той не е единственият подход към декарбонизация, но осигурява възможността за мащабна интеграция на възобновяемите източници, от което в момента се нуждаем. Затова

XXI век е обявен за век на водород-икономика, тъй като преобразуването и съхранението на енергия като възобновяем газ осигурява лесното ѝ преразпределение между секторите и регионите.

Водородът е най-лекият и най-разпространен елемент във Вселената. Той може да се използва на планетата Земя като склад на възобновяема енергия. Сега е моментът за решаваната първа голяма стъпка на прехода към водородната икономика (той ще продължи и след 2050 г.). Защото през 2004 г., когато бе открита Европейската платформа по водород и горивни клетки, водородните технологии бяха мечта и цел. Докато днес, само 16 години по-късно, те са реалност.

Водородът може да се получи чрез електролиза, т.е. чрез разлагане на водата при използване на възобновяема енергия и да се конвертира обратно в енергия и топлина, когато и където е необходимо, с помощта на електрохимични устройства – горивни клетки. При тази конверсия отпадният продукт отново е вода, т.е. енергийният цикъл е „от вода до вода“. Той следва нормалния цикъл на „кърговарта на водата“, без да го нарушава, тъй като обратно в природата се връща дестилирана вода – както при дъжда. В момента редица икономически напреднали държави от Северозападна Европа могат да се похвалят и с най-голямо производство на енергия, базирана на водорода. В транспортния сектор водородните технологии вече навлизат в комерсиални стадии.

Водородът е важна суровина в съвременната индустрия. За да се дефинира степента на отделяне на CO₂ емисии при производството му, е въведено „оцветяването му“. При различните видове производства се получава сив, син, тюркоазен и розов водород. Водородът, който осигурява нулеви емисии при получаването си чрез електролиза при използване на възобновяема енергия, е зелен.

За жалост, едва около 2% от производството на водород използва електролиза на вода. Задача на Европейската водородна стратегия е до 2030 г. производството му да нарасне драстично с инсталирането на 40 GW електролизатори (в момента те възлизат на 1 GW). Вече тече първото отворено проектно предложение по Зелената сделка за разработване на 100 MW електролизатор. Съществуващите в момента най-големи електролизатори са от порядъка на 10 MW.

Регенерирането на енергия от водород се извършва в електрохимични устройства, наречени горивни клетки. Водородът не гори, а участва в електрохимична реакция, както при батериите, в резултат на което се получава електрическа енергия (електрони) и се отделя вода. Приликата между батерията и горивната клетка е, че произвеждат електрическа енергия чрез електрохимична реакция. Една от разликите е, че батериите имат определен брой цикли и нужда от заряд, което не е необходимо при горивните клетки. Горивните клетки намират индустриално приложение в електрообикновеността, както и за автономна когенерация на енергия

Снимка: Alstom

Влакове, задвижвани с водород, вече са направили първите си курсове по пътищата в Германия, Австрия, Швеция и Франция

(електричество и топлина) за сградния фонд. В Европа вече няколко хиляди еднофамилни къщи използват този тип енергийно съхранение.

Водородът е не само енергиен вектор, но и ценна суровина за индустрията. Около 55% от глобалното му производство се използва за синтез на амоняк, 25% – в рафинерите, и около 10% – за метанол. Другите му приложения обхващат само около 10% от световното производство.

У нас водородът се получава предимно чрез паров реформинг на природен газ. Годишната консумация на водород е главно в индустрията – основно за производство на амоняк и азотни торове и в рафинерията в Бургас. Потенциалът на водорода за приложение в индустрията е много по-голям. В момента в глобален мащаб се работи за въвеждането му в стоманодобивната индустрия, където се очаква той да бъде използван като редуктор и гориво за доменните пещи.

Водородната електрообикновеност, която осигурява нулеви емисии в целия транспортен цикъл, в т.ч. и при производството на горивото, е един от приоритетите на водородната икономика. Тежкотоварните превозни средства, включително автобусите, са акцент на програмите за декарбонизация. Мащабността на двигателите с вътрешно горене, както и някои транспортни сектори, като авиацията и круизното корабоплаване, налагат и мерки за намаляване на CO₂ емисиите на конвенционалните горива. В тази връзка, през последните години се акцентира на още един приоритет на зеления водород – производство на синтетични горива и химикали чрез използване на уловените емисии на въглероден диоксид. Този подход е много перспективен за прилагане в сектори, където CO₂ емисиите не могат да бъдат елиминирани, като циментовата индустрия, както и някои сектори на енергетика, като

Транспортът създава над една четвърт от емисиите на парникови газове,

тецевите на природен газ, който ще продължи да е енергиен носител с намалени емисии в прехода към водородна икономика.

Анализът на зоните на приложение на водорода показва, че подобно на въглерод-съдържащите горива (въглища, нефт), водородът е универсален енергиен носител и суровина и може да бъде гръбнакът на бъдещата водородна икономика, осигурявайки ѝ пълна секторна интеграция.

Делът от възобновяемата енергия в транспортната система на ЕС през 2016 г. е 7,1%. По данни на ЕЕА (Европейска икономическа зона) продажбите на електрически превозни средства на батерии и хибридни електрически превозни средства са се увеличили с 42% през 2017 г. спрямо 2016 г. Въпреки това делът им е около 1,5% от общия брой продажби.

До 2025 г. се очаква електрообикновеността на база водород да поеме 0,3 – 0,4% от общия брой превозни средства, а разрастването на зарядната инфраструктура в Европа да достигне 820 – 840 станции, обслужващи около 1 млн. превозни средства. Прогнозите за 2030 г. в глобален аспект са за 2,5 млн. водородни електрообикновени.

През декември 2020 г. е при-

ета Стратегията за устойчива и интелигентна мобилност, която очертава визията и новите мерки за декарбонизация на транспортния сектор. Акцентира се върху масовото въвеждане на водорода за тежкотоварния транспорт, което засяга България като основен превозвач и транспортен коридор към Азия. За водорода има и ново предизвикателство – да се справи със специфични ниши в транспортния сектор, които не подлежат на електрификация или батерийна електрообикновеност като тежкотоварния транспорт, авиацията, морския транспорт.

Когато говорим за водородни автомобили, трябва да се има предвид, че става въпрос за водородни електрообикновени. Те работят на водород, който, заедно с кислорода от въздуха, захранва горивната клетка. На практика електрообикновилът работи с батерия от единични горивни клетки.

Основните предимства на водородните електрически превозни средства са възможност да работят изцяло с нулеви емисии (при работа със зелен водород); пробег с едно зареждане подобен на този при двигателя с вътрешно горене (за лек автомобил 600 – 700 км); време на зареждане – 3 минути за лек автомобил, 10 минути за автобус. Водородните електрообикновени комбинират позитивите на батерийните електрически превозни средства и тези на моторните превозни средства с двигател с вътрешно горене. Недостатъците им са все още висока цена, липса на зарядна инфраструктура, на масово производство, все още слаба нормативна база (особено в някои държави като България).

В Европа днес се движат около 2000 леки автомобили и 300 автобуса, за което основна заслуга имат демонстрационните проекти на Съвместното предприятие „Горивни клетки и водород“, започвайки през 2010 г. с 26 експериментални автобуса и съответната инфра-

структура в 5 европейски държави. За жалост, картата на европейската водородна мобилност засяга Северозападна Европа. Логично, подобна е и картината със зарядната инфраструктура. Най-близката зарядна станция до София е на разстояние 1000 км (изборът е Виена или Болцано). Едно от основните европейски и национални предизвикателства, е „коригирането“ на европейската карта на водородната електрообикновеност, така че до 2025 г. да бъде осигурена териториална свързаност.

Европейските фирми са сериозно ангажирани с производството на водородни автобуси, започвайки с 12-метрови и постепенно разработвайки палитрата от възможности – съчленени, двуетажни, междуградски, туристически.

Нуждите на големите градове от транспорт с нулеви емисии стимулират развитието на водородния автобусен транспорт.

Възможността за краткотрайно ежедневно зареждане дава сериозна преднина на водородните електрически пред батерийните електрически автобуси. Очаква се нуждите от водороден автобусен електротранспорт да нараснат много бързо.

Макар че цената на автобусите през 2020 г. е спаднала наполовина спрямо тази от 2012 г., тя е все още висока и въвеждането им изисква допълнителни субсидии.

Най-перспективната новопоявяваща се пазарна ниша за водородна електрообикновеност е водородната тежкотоварна транспортна техника – различни типове товарни автомобили, в т.ч. за специализиран транспорт, като сметосъбиращи товарни автомобили, снегорини и друга пътноподдържаща и комунална техника. Натрупаният опит с водородните автобуси дава възможност за бързо въвеждане на технологията. Този процес се ускорява и поради коригирането на стандартите за CO₂ емисии на нови тежкотоварни транспортни средства, което налага спешното въвеждане на нови технологични решения. Европа малко закъснява, но демонстрационните проекти разширяват нишата на разработваните товарни транспортни средства.

Едно от бързо развиващите се приложения на водорода е в железопътния транспорт, като интересът бързо нараства. Проучване показва, че до 2030 г. всеки пети нов локомотив ще бъде водороден, като замаяната може да обхване 30% от дизеловите локомотиви. Водният транспорт осигурява приблизително 90% от световната търговия и предизвиква 13% от емисиите на парникови газове в ЕС, като същевременно се наблюдава непрекъснат растеж на този транспортен сектор. Докато в автомобилния транспорт регламентите за емисиите се прилагат повече от две десетилетия, морският транспорт все още в голяма степен използва тежки мазут и дизел с високо съдържание на сяра, поради което

пристанниците градове имат значително замърсяване на въздуха. По тази причина законодателните инициативи в момента са доста респективни спрямо операторите на корабния транспорт и се разработват решения за корабен транспорт с нулеви емисии, където водородът намира своето място.

Корабите имат дълъг експлоатационен живот, като същевременно годишното им производство не е много голямо. Ето защо бързото намаляване на емисиите във водния транспорт не може да бъде постигнато само с построяването на нови кораби. Необходимо са гъвкави подходи за преоборудване на съществуващия флот с решения за нулеви емисии. Една възможност, която бързо си пробива път и която има позитивен както по отношение на времето за преобразуване, така и като финансово изпълнение, е ретрофитингът на съществуващи кораби с диапазона от мощности 300 – 700 kW, за които може да се разработи по-универсална система. В България тази идея се развива още от 2016 г., когато български партньор (ИЕЕС – БАН) участва в Европейски консорциум за ретрофитинг на кораб на община Бургас. Проектът не беше финансиран, а по това време идеята за ретрофитинг не беше популярна. Тя обаче стимулира българските учени за разработване на концепция за ретрофитинг, която в момента става много актуална.

За изпълнение на ангажимента на Зелената сделка за чист транспорт авиацията, подобно на водния транспорт, се нуждае от спешни мерки за въвеждане на горива с нулеви емисии. Секторът вече генерира 14% от емисиите на парникови газове в ЕС от транспорта, като прогнозите са за силно увеличение на обема на трафика до 2050 г.

България е една от първите 14 държави членки, които приемат официално водорода като алтернативно гориво. У нас все още няма водородна електрообикновеност, но съществуват добри предпоставки

за въвеждането ѝ в транспорта, базиран на силна и дефрагментирана наука, която осигурява необходимата изследователска и развойна дейност; начало на национални инвестиции в научната инфраструктура и демонстрационни проекти; увеличаване на интереса от страна на индустриалния сектор; обединение на национални и регионални усилия в съчетание с новопоявяващи се бизнес интереси; повишена политическа информираност, за което през последните месеци главен даде Зелената сделка, и особено Европейският план за възстановяване, както и Европейската водородна стратегия. В тази посока има какво още да се желае както на високо политическо ниво, така и в държавната администрация.

Първият Национален доклад за изпълнение на разпоредбите на директива 2014/94/ЕС от 3.01.2020, който страната ни представи в началото на 2020 г., на практика създаде реалистична национална рамка за въвеждането на водорода в транспортния сектор за периода 2020 – 2030. Нейното реализиране ще спомогне за изпълнение на политиките на Зелената сделка. Позитивен акт е, че България последва примера на другите европейски държави от последните месеци и спешно се готви да приеме своя национална водородна концепция, в която един от приоритетите ще бъде водородният транспорт. Министерският съвет одобри „подготовката на Национална водородна концепция в Република България и Национална пътна карта за подобряване на условията за разгръщане на потенциал за развитие на водородните технологии и механизмите за производство и доставка на водород“.

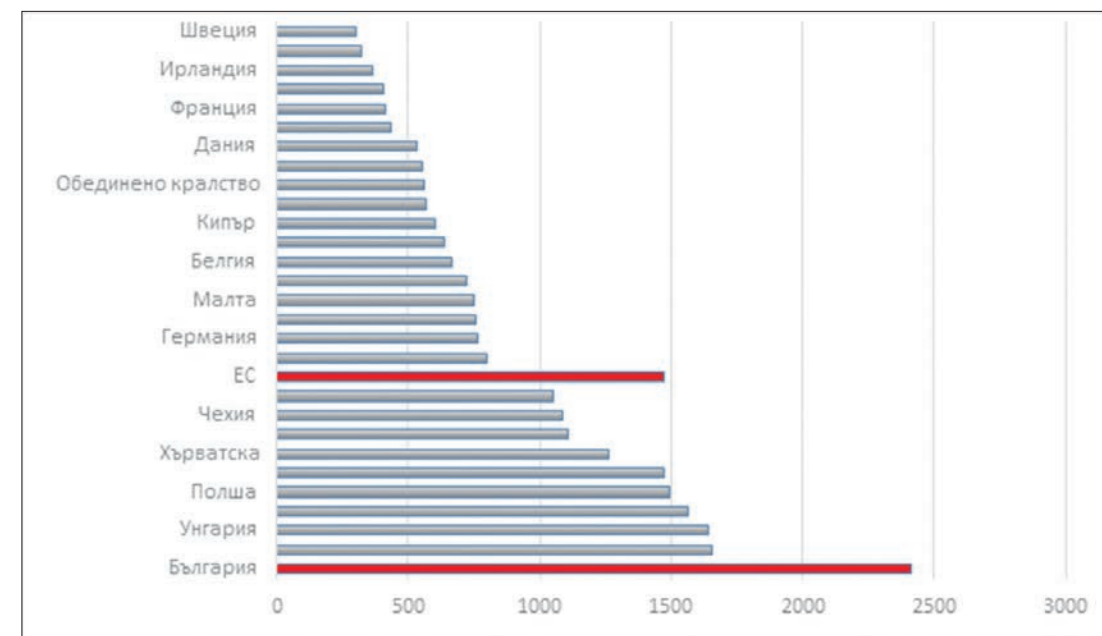
Сериозен фактор, който налага въвеждането и широкото разгръщане на водородна транспортна инфраструктура, е силно замърсяването на въздуха. В България е страната с най-висока смъртност поради замърсяване на въздуха. Това определя транспорта като важен приоритетен сектор за декар-

бонизация. Навлизането на зелен водород в транспортния сектор ще съдейства и за изпълнението на ангажиментите на България за 14% енергия от ВЕИ в транспорта.

Общественият транспорт има ключови позиции за намаляване на емисиите в градовете. Позитивен момент е ангажираността на местната власт за подобряване чистотата на атмосферния въздух. През юли 2019 г. по ОП „Околна среда“ 2014 – 2020 г., приоритетна ос 5 „Подобряване на качеството на атмосферния въздух“, е обявена процедурата „Мерки за адресиране на транспорт като източник на замърсяване на атмосферния въздух“ с бюджет от 500 млн. лв. за закупуване и доставка на електрически превозни средства за шосен транспорт – електрически автобуси и тролейбуси, и за релсов транспорт – трамвайни мотриси. Процедурата е за директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ на общините в партньорство с общински компании за обществен транспорт. Като конкретни бенефициенти са определени 11 общини с нарушено качество на въздуха – Бургас, Варна, Враца, Перник, Плевен, Русе, Сливен, Стара Загора, Столична община, Хасково и Шумен.

България е поела ангажимент до 2025 г. да бъдат регистрирани 120 водородни електрически превозни средства и да започнат да функционират 5 зарядни станции, едната от които – подвижна. До 2030 г. броят им трябва да нарасне съответно с още 599 транспортни средства и 14 зарядни станции. В момента у нас няма централизирано производство на водород, нито инфраструктура на водородни зарядни станции, поради което прогнозното планиране на ВЗС както по местоположение, така и по тип и капацитет ще претърпи промени с цел повишаване на ефективността и намаляване на себестойността. Предвижда се първите зарядни станции да произвеждат на място водород чрез електролиза с енергия от ВЕИ. **Азбук**

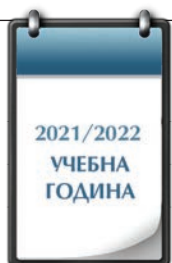
Загуба на години живот в добро здраве поради замърсяване на въздуха на 100 000 души

МИНИСТЕРСТВО
НА ОБРАЗОВАНИЕТО
И НАУКАТА

- Национален спортен календар
- Национален календар за изяви по интереси на децата и учениците

Медиен партньор – Национално издателство „Аз-буки“

Общо 106 са инициативите в национален и в международен план, включени в Националния календар за изяви по интереси на децата и учениците и в Националния спортен календар на МОН за учебната 2021/2022 г.

Традиционно в „Аз-буки“ публикува информация за пъстрата палитра от извънучилищни и извънкласни дейности, които са любими за младите хора.

Обществото през очите на младите

Над 250 творби от 55 населени места са изпратени за VIII национална ученическа конференция по гражданско образование „Семейство – училище – общество“. До заключителния етап в трите възрастови групи достигат 90 творби от 43 училища. Награди получават 67 от тях.

Организатор и домакин на форума, който тази година се провежда неспрестовно, е СУ „Св. Климент Охридски“ – Добрич, с директор Мария Димитрова. Конференцията се осъществява със съдействието на местната община, РУО – Добрич, и Висшето училище по мениджмънт – Добрич. Проявата е част от Националния календар на МОН за изяви по интереси.

Младите творци представят разсъжденията си както по актуални проблеми на семейството, училището и обществото, свързани с любовта, възпитанието, толерантността, медийна грамотност, екология и много други, така и вижданията си като млади граждани да променят света по хуманен и устойчив начин. Единствената среща онлайн е проведена между участниците от трета възрастова група и членовете на журито. Сред тях личат имената на проф. д-р Димитрина Каменова – директор на Департамента за модерно обучение към ВУМ, проф. д.п.н. Николай Колишев – преподавател в ШУ „Константин Преславски“, Светлана Василева – началник на РУО – Добрич, д-р Кремена Митева – директор на Дом-паметник „Йордан Йовков“, Добрич, Теодора Денкова – директор на РБ „Дора Габе“, Добрич.

В надпреварата за рисунки в първа възрастова група (IV – V клас) първото място е за Ирена Иванова и Станислав Иванов (СУ „Св. Климент Охридски“ – Добрич). Във втора възрастова група (VI – VII клас) първа награда не е присъдена. Второто място поделят Виктория Митанова и Анжелика Тодорова (СУ „Н.И. Вапцаров“ – Силистра) и Анна Станева (ОУ „Иван Вазов“ – Силистра). В трета възрастова група (VIII – XII клас) първа

е Ива Великова (МГ „Баба Тонка“ – Русе).

Класирането за компютърна рисунка във втора възрастова група оглавяват Соня Генова и Жанет Генова (ЧПГ „Райко Цончев“ – Добрич).

В надпреварата за плакат в трета възрастова група победител е Анастасия Гочева (СУ „Св. Климент Охридски“ – Добрич), следвана от Йоана-Кристина Попова и София Стойчева от същото училище.

В раздела „Лично творчество“ в първа възрастова група победители са Галена Георгиева (ОУ „Иван Вазов“ – Силистра) и Йоана-Мария Димчова (СУ „Никола Вапцаров“ – Силистра).

Първо място във втора възрастова група на раздел „Есе/Разказ“ заема Михаела Станчева (I. ОУ „Христо Ботев“ – Търговище). В трета група победители са Хелин Байрактарова (СУ „Христо Ботев“ – Кубрат) и Гертана Миланова (ПГХТТ – Пловдив).

В раздел „Проекти“ в първа възрастова група печелят Вана Добролюбова и Давид Стоев (СУ „Св. Климент Охридски“ – Добрич). Във втора група печели Николай Гърнева (ОУ „Петко Р. Славейков“). В трета група победители са Стефани Димова, Дани Стоянова и Елена Гинкова (ППМГ „Нанчо Попович“ – Шумен).

В раздел „Презентации“ във втора група първа е Калина Стайкова (I. ОУ, Търговище). В трета група начело са Габриела Ангелова и Рая Димова (ЧПГТП „Райко Цончев“ – Добрич) и Ема Станчева (ТГ „Княз Симеон Търновски“ – Стара Загора).

В раздел „Драматизации“ в първа възрастова група победители са Боряна Цветанова, Жанета Динкова, Ивайла Тодорова, Светослава Тодорова и Иво Янчев (ОУ „Д-р Петър Берон“ – Плевен). Във втора група печелят Милен Алексиев и Шени Давидова (ОБУ „Добри Войников“ – с. Победа). В трета група първи е Димитър Димов (СУ „П.Р. Славейков“ – Кърджали).

АЗБУКИ

Фестивал на творчеството

Стотици участници събира
националният ученически празник
„За хляба наш...“

Близко 700 творби на деца от 15 области от страната са изпратени за различните конкурси в XXIII национален ученически празник „За хляба наш...“. Негови организатори са Центърът за личностно и творческо развитие на децата на Благоевград, местната община и Регионалното управление на образованието, МОН и Националният дворец на децата. Двудневният форум е част от Националния календар на МОН за изяви по интереси.

В конкурса „Рисунка“ творбите са 230, в новия „Дигитална рисунка“ – 55, в „Приложно изкуство“ – 46, в „Макети“ – 35, в „Научна разработка“ – 7, в „Есе“ – 28, в „Разказ“ – 30, в „Рецептите на баба“ – над 250, в „Сценично представяне на ритуали, драматизации, песни, танци, свързани с хляба“ – 30.

Празникът започва на площад „Народни будители“ в Благоевград с традиционна благословия от свещеници от местния храм „Въведение Богородично“ към хляба и хилядите присъстващи деца, родители и ръководители на групи. Поздрав отправя и кметът на Благоевград Илко Стоянов. На сцената са представени ритуали, песни и танци, свързани с хляба. Програмата на двата дни е изпълнена и с

фолклорни изпълнения, а посетителите могат да разгледат изложба на кулинарни изделия. В рамките на празника са проведени и шоу състезанието „Кулинарна работилница“, открит урок и демонстрации на тема „Хлебни орнаменти, използвани в хлебопроизводството“ и модно ревю. По идея на организаторите тази година ще бъде издадена брошура с подобрени рецепти от цялата страна, изпратени за конкурса „Рецептите на баба“.

В конкурс „Рисунка“ победител в групата I – IV клас е Ивелина Стамболиева (ЦПЛР – ЦЛТРДБ, Благоевград). Втора и трета са Гертана Фотева (ОМЦ „Захари Стоянов“ – Добрич) и Мадлен Христова (школа „Престо“ – Благоевград). В групата V – VII клас призьори са Хаял Къосебиш (СУ „Хр. Ботев“ – Цар Калоян), Михаила Чисандина (СУИЧЕ „Св. Климент Охридски“ – Благоевград) и Петя Димитрова (ОбДЦКИ – Русе).

В конкурса „Приложно изкуство“ в първа възрастова група първите трима са Катерина Христова (ЦПЛР – ЦЛТРДБ), Калоян Иванов (СУ „Хр. Ботев“ – Карнобат) и Андреа Карабелова (ЦПЛР – ЦЛТРДБ). Във втора група начело е Виктория Илкова (2. ОУ – Благоевград) пред Виктория Попова (ЧОУ „М. Монтесори“ – Добрич) и Сибел Севдали-

нова (НЧ „Христо Ботев 1901 г.“ – с. Зафирово).

В новия конкурс „Дигитална рисунка“ в групата II – VII клас печели Стефани Михова (СУ „Хр. Ботев“ – Карнобат), следвана от Симона Радева и Светла Филипова (2. ОУ – Стара Загора). В групата VIII – XII клас победител е Деян Петров (СУ „Св. Климент Охридски“ – Добрич). Второто място е за Онур Галиб (ОДК – Шумен), а третото – за Християна Ставрева (ПГССИ „Христо Ботев“ – Свиленград).

В конкурса „Разказ“ в групата I – IV клас първа е Теодора Христова (ОУ „Васил Петлев“ – Пловдив). Нейни подгласници са Даяна Попова (СУ „Св. св. Кирил и Методий“ – Белица) и Петър Цонев (ОДК – Варна). В групата V – VII клас начело е Дорина Дюлгерова (ОДК – Варна) пред Йоана Каменова (СУ „Христо Ботев“ – с. Галиче). Третото място поделят Милла Рачева (ОДК – Казанлък) и Виктория Таскова (ЦПЛР – ЦЛТРДБ).

В конкурса „Есе“ победител в групата VIII – XII клас е Невена Джавезова (18. СУ – София). Сред призьорите са още Темеужка Манева (НПГВМ – Ловеч) и Карина Цветкова (ОДК – Варна).

В конкурса „Рецептите на баба“ първите три места са за Айтен Сариева (ПГ по

МСС – Гоце Делчев), IV клас с ръководител Славка Чапкънова от 3. ОУ „Димитър Талев“ – Благоевград, и Дебора Георгиева (ОБУ „Св. св. Кирил и Методий“ – с. Девене, община Враца). В конкурса „Сценично представяне на ритуали, драматизации, песни и танци, свързани с хляба“ в раздел „Песни“ първото място поделят НХГ „Св. св. Кирил и Методий“ – Благоевград, и ФГ „Веселина“ (ЦЛТРДБ). В раздел „Танци“ победители са ФТА „Пиринче“ (ЦЛТРДБ) и балетна школа „Крозазе“ (ЦЛТРДБ). В раздел „Драматизация“ печели ДЮТ „Щурчо“ (ЦЛТРДБ). В раздел „Мода и дизайн“ първа е школа „Мода и дизайн“ ЦЛТРДБ – Благоевград.

В конкурса „Макети“ в групата I – IV клас печелят Мария Николов, Розалина Димева, Наталия Ангелова и Дебора Асенова от СУ „Св. Паисий Хилендарски“ – с. Микрево. При учениците от VIII – XII клас победител е Джейде Емин (СУ „Йордан Йовков“ – Кърджали).

В конкурса „Научна разработка“ в категорията за професионални и профилирани гимназии първи е Ангел Живков (ПГ по МСС „Пејо К. Яворов“ – Гоце Делчев), а в категорията за ОБУ, СУ, ЦПЛР и други – Ана Иванова (СУ „Св. св. Кирил и Методий“ – с. Синдел). АЗБУКИ

Снимка Община Благоевград

Участниците показват и умения за работа с тестото

Разкази за вкусни традиции в картини и слово

Петгодишната Матей Братоева от детския артцентър „Видима“ – Севлиево, с преподавател Снежана Велчева печели голямата награда от Националния конкурс за детска рисунка, литературна творба и автентична регионална рецепта на кулинарна тема „Рецептите на баба“. Нейната рисунка става плакат на националния кулинарен фестивал „Пъстра трапеза на гости на моя град 2022 г.“.

Повече от 1500 участници изпращат свои творби

за надпреварата. Организатор на проявата от Националния календар на МОН за изяви по интереси е фондация „Пазител на традицията – Пазителите“ с подкрепата на Националния дворец на децата.

В надпреварата на рисунките в първа група – до 7 години, първите трима са Михаела Дончева (школа „Елиза Арт“ – Габрово), Мила Генева (детски арт център „Видима“ – Севлиево) и Амая Сребрева (София). Призьорите във групата

8 – 10 години са Надежда Петкова (ДАЦ „Видима“ – Севлиево), Мейра Мехмед (ОУ „Христо Ботев“ – с. Мъглен) и Мелихат Рами (ОУ „Алеко Константинов“ – Димитровград). В групата 11 – 14 години на първо място е Божидар Стоянов (ОУ „Тома Кърджиев“ – Русе), следван от Мелина Вълкова (артклуб „Гей“ – Ловеч) и Ивона Богашева (СУ „Любен Каравелов“ – Добрич).

В конкурса за литературни творби в групата до 7 години начело е Габриела

Георгиева (ОУ „Димитър Благоев“ – Велико Търново) пред Катрин Найденова (ДГ „Детски свят“ – Враца). Призьори в групата 8 – 10 години са Валерия Петрова (НУ „Иванчо Младенов“ – Враца), Поля Лалева (ОДК – Казанлък) и Димитър Гавазов (ОУ „Христо Ботев“ – с. Лозарево, общ. Сунгурларе). И в трета група първите трима са Мелиса Мехмед (ОУ „Иван Вазов“ – Силистра), Александър Бартолов (СУ „Ем. Станев“ – Велико Търново) и

Божидар Василев (Първо ОУ – Пазарджик).

В надпреварата за автентични регионални рецепти начело в групата до 7 години е Найденов Кириков (ДГ „Радост“ – Ямбол). След него се нареждат Гергана Кръстева (ДГ „Вяра, Надежда, Любов“ – с. Горна Малина) и Валери Митов (ДГ „Здравец“ – с. Първомайци). В групата 8 – 10 години начело е Асен Юсеин (ОУ „Христо Ботев“ – Поморие), следван от Борислава Стоянова (3. ОУ „Иван Вазов“ – Бер-

ковица) и Валерия Влашка (2. ОУ „Иван Вазов“ – Вълчедръм). И в групата 11 – 14 години първите трима са Борислав Симеонов (Първо ОУ – Вълчедръм), Виктор Ганев Клуб (ЦПЛР – ЦУТНТ, Разград) и Даяна Ванчева (ПГСС – Нова Загора).

Специални награди за колективно участие получават ДГ „Светлина“ – Трявна, ДГ „Слънце“ – Враца, кулинарно ателие „Вкуснотека“ при ОУ „Св. Паисий Хилендарски“ – с. Сотиря. **АЗБУКИ**

Полетът на фантазията

745 творби са изпратени за международния конкурс за компютърна рисунка и колаж „Творчество без граници“

За поредна година международният конкурс за компютърна рисунка и колаж „Творчество без граници“ привлича участници от страната и чужбина. Негови организатори са компютърна школа „Вале“ – Хасково, Образцово народно читалище „Заря 1858“, Община Хасково и фондация „Еврика“ с подкрепата на еврокомисаря по иновации, научни изследвания, култура, образование и младеж Мария Габриел. Проявата е включена в Националния календар за МОН за изяви по интереси.

Медиен партньор на Конкурса е Национално издателство „Аз-буки“.

Журито с председател Боряна Кадмонова – изпълнителен директор на фондация „Еврика“, оценява получените за XIII издание на конкурса 344 рисунки, 296 колажа и 105 творби от чужбина.

В категория „Рисунка“ в групата 4 – 5 години златен медал е присъден на Желя Бонев (Хасково). В групата 6 – 7 години златно отличие получават Доминик Ивайло Младенов (ДГ „Европейчета“ – Враца) и Борис Бонев (Хасково). В групата 8 – 10 години със златен медал са отличени Ана Андонова (КШ „Вале“, ОНЧ „Заря 1858“ – Хасково) и Петя Чаушева (ОМЦ „Захари Стоянов“ – Добрич). Сребърно отличие е присъдено на Живко Георгиев (КШ „Вале“), Божидара Тодорова (ОДК – Ловеч) и Кристиана Димитрова (СУ „Вичо Грънчаров“ – Горна Оряховица). Бронзов медал получават Александър Иванов (КШ „Вале“), Мартин Николов (НУ „Иван Вазов“ – Враца), Александра Иванова (ОУ „Алеко Константинов“ – Перник) и Емануил Василев (ОУ „Панайот Волов“ – Варна).

В групата 11 – 12 години победители са Борис Делчев, Гергана Пенкова и Елена Попова от КШ „Вале“. Сребърни медали получават Рая Енева (СУ „Екзарх Антим I“ – Казанлък), Дария Хаджиева (КШ „Вале“), Цветелина Славова (КШ „Вале“) и Теодор Карлов (КШ „Вале“). Бронзовите отличия са за Теодор Стоянов (ОУ „Митрополит Авксентий Велешки“ – Самоков), Станмир Казаков

(КШ „Вале“), Емилия Колева (ОМЦ – Добрич) и Алексей Чернишов (КШ „Вале“).

Златен медал в групата 13 – 14 години получават Хаял Рахми (СУ „Св. Кл. Охридски“ – Добрич), Гергана Кирева (КШ „Вале“) и Соня Генова (ЧПГТП „Райко Цончев“ – Добрич). Сребърни отличия са присъдени на Теодор Николов (КШ „Вале“) и Радина Радева (СУ „Любен Каравелов“ – Добрич). Бронзовите медали са за Анна Жиликова (ОУ „Проф. Марин Дринов“ – Панагюрище), Александра Йорданова (СУ „Вичо Грънчаров“ – Горна Оряховица) и Калоян Хаджистойчев (ОУ „Елисавета Багряна“ – Сливен).

В групата 15 – 17 години златните отличия са за Христо Михайлов (КШ „Вале“), Калина Димитрова (КШ „Вале“) и Мехмед Мустафа (ПГИИ „Джон Атанасов“ – Търговище). Техни подгласници са Магдалена Иванова (ОМЦ – Добрич), Мелис Мехмедова (ПГИИ – Търговище), Йордана Михайлова (ПГИИ – Търговище) и Радост Тотлякова (НУИ „Добри Христов“ – Варна). Бронзови медали получават Хаят Мехмедова (ПГИИ – Търговище), Гергана Гвоздева (СУ „Св. св. Кирил и Методий“ – Пловдив), Габриела Стоянова (ПГ „Константин Фотинов“ – Самоков), Сиана Рачева (СУ „Св. Климент Охридски“ – Добрич), Рая Славова (ПМГ „Проф. Ем. Иванов“ – Кюстендил) и Савина Попова (ПМГ „К. Величков“ – Пазарджик).

В групата 18 – 27 години първи са Мелек Кямил (КШ „Вале“) и Йоана Иванова (ПГСАГ – Велико Търново). Сребърни медали получават Васил Кюркчиев и Ани Еросалимова (ПГСАГ – Велико Търново), а бронзово – Михаела Димитрова (НПУИД „Акад. Дечко Узунов“ – Казанлък).

В групата на децата със специални образователни потребности златен медал е присъден на Мартина Войчева (КШ „Вале“). Сребърни отличия получават Деян Петров и Добромир Петров (СУ „Св. Климент Охридски“ – Добрич), а бронзово – Владимир Живков (ОДК – Ловеч).

В категория „Колаж“ в групата 8 – 10 години първи са Борис Цекон и Живко Георгиев (КШ

Йоана Иванова (ПГСАГ, Велико Търново) – I награда

„Вале“). Същото отличие **в групата 11 – 12 години** получават Теодор Карлов, Дария Хаджиева и Димитър Паскалев (КШ „Вале“). Сребърни медали печелят Александър Вълков, Борис Делчев и Елена Попова (КШ „Вале“). Бронзовите медали са за Алексей Чернишов, Цветелина Славова и Станмир Казаков (КШ „Вале“).

Победители в групата 13 – 14 години са Александра Йорданова (СУ „Вичо Грънчаров“ – Горна Оряховица) и Иван Андонов (КШ „Вале“). Сребърните медали отиват при Елисия Благоева (ПМГ – Кюстендил), Йоана Родова и Ефтимия Цикова (СУ „Св. св. Кирил и Методий“ – Пловдив). Бронзът е за Георги Василев (ОУ „Ал. Константинов“ – Димитровград).

Първенци в групата 15 – 17 години са Едиз Хикмет (КШ „Вале“), Моника Попова (ПГ „К. Фотинов“ – Самоков) и Естер Владимировна (НУИ „Д. Христов“ – Варна). Сребърни медали получават Ан Мари Стефанова (СУ „Летец Христо Топракчиев“ – Божурище) и Мирела Кенова (ПМГ – Кюстендил). Трети се нареждат Ива Сивриева (СУ „Св.

Кирил и Методий“ – Пловдив), Калоян Кабакчиев (ЦПЛР – Троян) и Паулина Иванова (СУ „Летец Христо Топракчиев“ – Божурище).

В групата 18 – 27 години златните медали са за Йоана Иванова (ПГСАГ – Велико Търново) и Мелек Кямил (КШ „Вале“).

След тях се нареждат Калина Асенова, Ивона Василева, Нелина Зарева и Ная Филипова (СУ „Летец Христо Топракчиев“ – Божурище).

При децата със специални образователни потребности първенци са Михаел Ораков и Мартина Войчева (КШ „Вале“).

При творбите от чужбина в категория „Рисунки“ златен медал в групата 8 – 10 години получават Дженан Аджайлич и Желяна Вуйкович (ОУ „Ратко Зарич“ – Никшич, Черна гора). В групата 13 – 14 години първи са Даря Бабий (Винницкий национальный технический университет – Украйна) и Димитрийе Дмитрович (НУ „Попински борци“ – Върнячка баня, Сърбия). В групата 15 – 17 години е присъден един сребърен медал на Виктория Шиндирук (Винницкий национальный технический университет

– Украйна). И в групата 18 – 27 години златно отличие получава Богдан Найдюк (Винницкий национальный технический университет – Украйна). Сребърен медал е присъден на Анастасия Сердюк и на Олга Шаповалова (Винницкий национальный технический университет – Украйна).

В категорията „Колажи“ в групата 8 – 10 години златен медал получава Михайло Романюк (Винницкий национальный технический университет – Украйна). Първи в групата 15 – 17 години е Яна Олийник (Винницкий национальный технический университет – Украйна). И в групата 18 – 27 години с бронзови медали са отличени Максим Захарчук и Евгений Станиславенко (Винницкий национальный технический университет – Украйна).

Откриването на изложбата с отличените творби и награждаването на призьорите е на 13 май 2022 г. в ОНЧ „Заря 1858“ – Хасково. Участниците, които не успеят да присъстват, ще получат наградите си по куриер за своя сметка, съобщават организаторите. **АЗБУКИ**

Министерство
на образованието и науката
Национално издателство за
образование и наука „Аз-буки“

Директор:
д-р НАДЯ КАНТАРЕВА-БАРУХ
Заместник-директори:
НИКОЛАЙ КЪНЧЕВ
СТОЯН СТОЯНОВ
1113 София
„Цариградско шосе“ 125, бл. 5
тел: 02/425 04 70
02/425 04 71
izdatelstvo.mon@azbuki.bg
azbuki@mon.bg
<https://www.azbuki.bg>
<https://www.azbuki.eu>

Аз-буки

Банкова сметка: Райфайзенбанк
бул. „Цариградско шосе“ № 101
IBAN: BG40RZBB91553139075716
BIC: RZBGBG3F

Национален седмичник
за образование и наука

АЗ-БУКИ

ISSN 0861-3990

Редактори:

Антоанета Найденова
a.naidenova@azbuki.bg
д-р Зина Соколова
z.sokolova@azbuki.bg
д-р Дилана Кочева
d.kочева@azbuki.bg

Онлайн редактор:

Аделина Маринова
a.marinova@azbuki.bg
Графичен дизайн:
Иво Христов
i.hristov@azbuki.bg
Иван Шопов
i.shopov@azbuki.bg

Стилист-коректор:

Анелия Врачева
a.vracheva@azbuki.bg

Разпространение:

izdatelstvo.mon@azbuki.bg

Кореспонденти в страната:

Белене – Ралица Господинова
088 7418349

Варна – Айсекеп Рудфи
varna@azbuki.bg

Велико Търново – Здравка Масляникова
088 6653255

Видин – Борислава Борисова
vidinster@gmail.com

Кърджали – Радка Петкова
088 6732874

Ловеч – Жанина Илиева
087 7209597

Пловдив – Деляна Лукова
088 7271712

Смолян – Ангел Добриков
088 9703271

Стара Загора – Росица Ранчева
088 6153628

Шумен – Светлана Крумова
srkrtkrtova@gmail.com

Кореспонденти в чужбина:

Брюксел – д-р Яни Узунов
yaniz1@abv.bg

Никозия – Бранислава Бобанац
branimib@abv.bg

Тел Авив – Рина Бакалова
rina.bakalov@gmail.com

Берлин – д-р Ваня Велкова
dr.velkova@azbuki.bg

ДЕЖУРЕН РЕДАКТОР:

Стоян Стоянов

Предпечатна подготовка:

НИОН „Аз-буки“

Печатница: „Алианс Принт“ ЕООД
ж.к. „Дружба“ 1, ул. „Илия Бешков“ 3А

Неподписаните снимки в броя са от архива
на в. „Аз-буки“ и глобалната мрежа

Материали не се връщат

Авторските права на публикуваните текстове
и илюстрации са собственост на вестника

НИОН „Аз-буки“ издава
научните списания:

„Български език и литература“

„Чуждоезиково обучение“

„Математика и информатика“

„Педагогика“

„Професионално образование“

„Философия“

„Стратегии на образователната

и научната политика“

„История“

„Обучение по природни науки
и върхови технологии“

Среща на студентската поезия и проза

Рекорден брой участници се включват
в националния литературен конкурс „Боян Пенев“

Светлана КРУМОВА

Рекорден е броят на участниците тази година в националния литературен конкурс „Боян Пенев“, организиран от Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“. Най-старият състезателен академичен формат за проза, поезия и белетристика се провежда от 13 до 15 май за 44-ти път. Началото е поставено през 1973 г., когато доц. Николай Димков (тогава преподавател по възрожденска литература в Шуменския университет) създава студентския литературен клуб „Боян Пенев“. Година по-късно се провежда първата Национална среща-конкурс на студентите литературни творци – Шумен 1974. Връчват се награди за поезия, проза, награда за шуменски автор, осигурена от Община Шумен, и награда на публиката, осигурена от Шуменския университет.

През 1978 г. е учредена Нацио-

нална литературна награда за критика на името на Боян Пенев. Дора Габе я връчва на Христо Трендафилов, днес е професор. Редом до него в летописа на Конкурса присъстват и имената на Иван Гранитски, Валери Станков, Пламен Дойнов, Любен Дилов-син, Никита Нанков, Иван Ненков, Роза Боянова, Иван Карадочев, Балчо Балчев, Атанас Липчев, Володя Стоянов, Георги Господинов, Захари Карабашлиев и много други, отличени с призове в различните категории.

„Това е невероятно изживяване. Самият факт, че е единственият по рода си конкурс в страната, издържал толкова години на всякакви предизвикателства, го прави уникално събитие – категоричен е кураторът на формата доц. д-р Юрий Проданов. – Неповторимата атмосфера на живото общуване, литературните четения пред публика, майсторските класове сред красивата природа на Шумен и околностите са вълнуващи и за участници, и за организатори, и за жури. Литературата е споделяно изживяване и това го доказва

рекордният брой участници тази година – 89 от 21 университета в страната. Най-многобройни са състезаващите се в направление „Поезия“ – 55, следвани от белетристите – 26. В направление „Критика“ се борят 8 участници“, разкрива доц. Проданов.

Официалното откриване на литературния конкурс е на 13 май с приветствие от ректора проф. д.и.н. Георги Колев. След това започват четенията на участниците, които по традиция се провеждат на открито в двора на Ректората. В програмата за деня са още представяне на дебютната книга „Вода за гледане“ на Гергана Гълъбова – носител на Голямата награда от 43-ото издание на Конкурса, и на първата стихосбирка „Кънтя като мълчание“ на Веселин Веселинов – II награда в направление „Поезия“ през 2021 г.

В съботния ден се провежда поетическият пленер „Писане от натура“ с модератор проф. Пламен Дойнов. Участниците творят своите текстове в Историко-ар-

хеологическия резерват „Сборяново“ – Разград. В следобедните часове пред Ректората е представянето на дебютната стихосбирка „Еуфория“ на Селин Самет и ателие „Рис(к)уваме думите“ с художничката Теменуга Христова. Инициативите завършват с творческа вечер „Насаме с всички“ в Градската градина. На следващия ден по традиция пред паметника на поета Иван Пейчев пред РБ „Стилиан Чилингиров“ е награждаването на лауреатите от Конкурса.

И тази година участниците в литературната надпревара на академичната общност от цялата страна се оценяват от проф. Пламен Дойнов, д.н. – ректор на Нов български университет, писателя Захари Карабашлиев и поета Петър Чухов.

Голямата награда в Конкурса, която се осигурява от Община Шумен, е издаване на самостоятелна книга на автор студент от Университетското издателство „Епископ Константин Преславски“.

Легендарният Шерил Милнс с оперна гала в зала „България“

Деница СТОЯНОВА

Американският драматичен баритон Шерил Милнс е прочут по света със своите роли в опери на Верди. На 22 май Софийската филхармония ще представи легендарния певец в оперната гала „Шерил Милнс и приятели“. На сцената на зала „България“ ще се излязат младите оперни певци Мария Зувес, Мишот Мереро, Нан Куин, Питър Лейк, Тиаго Матос, Питър Лейк, Нан Куин, Тиаго Матос. В програмата са включени арии, дуети и ансамбли из опери на Верди, Пучини, Белини, Моцарт и др.

Почитателите на Шерил Милнс го помнят като Яго в „Отело“, Жорж Жермон в „Травиата“, граф Ди Луна в „Трубадур“, Амонасро в „Аида“, Ренато в „Бал с маски“, Риголето в „Риголето“, Енрико в „Лучия ди Ламермур“, Тонио в „Палачи“, Скарпия в „Тоска“. От 1965 до 1997 г. той е в състава на „Метрополитън опера“ в Ню Йорк. На 10 януари навърши 87 години!

През 1960 г. Милнс вече е в оперната трупа на Бостън. Дебютира с ролята на Мазето в „Дон Жуан“ и след няколко години светът го познава и се възхищава на драматичния му баритонов тембър с прекрасно легато и ярко ритмично чувство. Следват години на забележителни моменти на сцената с едни от най-големите диригенти – Бьом, Караян, Шолти, Джулини, Мути, Абадо и др., както и със звездни колеги като Бергонци, Павароти, Карерас, Доминго, Гена Димитрова и Николай Гяуров.

Американският драматичен баритон Шерил Милнс излиза на сцената на зала „България“ с млади оперни таланти

В интервю за испанското сп. Platea magazine певецът разкрива любопитни истории за оперните артисти от своето поколение, като подчертава значимостта на големия български бас Николай Гяуров: „А, Николай! Той беше „Гигантът“. Не беше с толкова дълбок басов тембър, колкото този на Чезаре Сиепи. Но водещото при Гяуров беше нещо невероятно. Какъв актьор, каква фразировка, какъв изказ! И какъв голям колега и голям човек! Пях на дебюта му в „Метрополитън опера“ във „Фауст“. – И допълва: – Певците от моето поколение вече сме музейни експонати. Не го казвам, за да се оплача, но е факт. И имам предвид, че ние, ветераните, продължаваме традициите, поставени още от времето на Моцарт“. По повод професионалното си изграждане Шерил Милнс разказва за силното влияние, което му оказва Тито Гоби.

„През 70-те години участвах в негов майсторски клас – споделя американската оперна легенда. – Той ни разказваше за богатата си кариера. Изненадах се, когато установих, че колегите ми са разочаровани от това – струваше им се досаден или старомоден. В една от почивките застанах пред тях и заявих: „Този човек от 1940 г. до 1960 г. промени сценичната изява на цяло

поколение певци. Не сте впечатлени, тъй като всички днес пеем като него и това е нормално, както за сопраните е Мария Калас. Невъзможно е, че днес предаването на този опит изглежда остаряла форма.“ Вероятно затова през 2001 г. Милнс заедно със съпругата си основават фондация VOICEexperience за обучение на млади оперни певци.

Галерия Финес

представя изложба

„Deep Love“

Мая Цанкова

Рисунки

Силви Леви

Фотография

София, ул. „Христо Белчев“ 17, ет. 1

Снимка ПГТСД „С. Младенов“ – Тетевен

Тодор Нинов, Умут Сали, Божидар Милчев и Якослав Кънчев (резерва) от Националната професионална гимназия по горско стопанство и дървообработване „Сава Младенов“ – Тетевен, печелят първото място в комплексното класиране на националното състезание „Горски многобой 2022“

Най-добрите познавачи на гората

Оспорвани надпревари предлагат финалите на националното състезание „Горски многобой“

Отборът на Националната професионална гимназия по горско стопанство и дървообработване „Сава Младенов“ – Тетевен, е победителят в тазгодишното издание на националното състезание „Горски многобой“. Техни подгласници са представителите на Националната гимназия по горско стопанство „Христо Ботев“ – Велинград, и на Лесотехническата професионална гимназия – Берковица.

За втора поредна година организатор и домакин на надпреварата е Професионалната гимназия по горско стопанство и дървообработване „Николай Хайтов“ във Варна, ръководена от директора инж. Марийка Георгиева. Състезанието се провежда на територията на Държавното ловно стопанство – Балчик. В него се включват шест отбора с по 4 състезатели от професионалните гимназии по дърводобив.

В индивидуалното класиране за I етап най-добре се представя Атанас Китов от гимназията във Велинград. След него се нареждат Тодор Нинов от Тетевен и Константин Христов от Берковица. В тази част на надпреварата учениците пробягват 2 км, като по трасето са разположени четири пункта – по залесяване,

разпознаване на дървесни и животински видове, риболов и стрелба с пушка.

При залесяването най-добри умения показва Константин Христов от Берковица пред Петър Водев от Велинград и Преслав Радев от ПГ във Варна. Най-добър при разпознаването на дървесните видове и вредителите по тях е Атанас Китов от Велинград, следван от Северин Моллов от ПЛТГ „Н. Вапцаров“ – Банско, и Костадин Ачев от Велинград. Първото място в спортния риболов печели Тодор Нинов от Тетевен, изпреварил Атанас Китов и Константин Ачев от Велинград. Най-добрите ловни умения демонстрира Мустафа Рамадан от ПГТСГ – Кърджали. След него се нарежда Константин Христов от Берковица, а третото място поделят Тодор Нинов от Тетевен и Румен Петров от Варна.

Във втория етап от многобой участниците демонстрират умения в разглобяването и сглобяването на моторен трион, като Атанас Китов от Велинград отново печели надпреварата. Негови подгласници са съотборникът му Костадин Ачев и Тодор Нинов от Тетевен. След техническия изпит състезателите показват прецизна работа с моторния трион, като отрязват по две шайби. Златото и тук грабва Атанас Китов от Велин-

град, а втори и трети финишират Божидар Милчев и Омут Сали от Тетевен.

В най-трудната част от състезанието – поваляне и разкрояване, голямата награда е за отбора на Тетевен. След него остават учениците от Берковица, а трети са гимназистите от Велинград. Петя Коцева от гимназията в Берковица е единствената девойка, която се включва в мъжкото състезание и се справя отлично. Отборното класиране във втория етап е спечелено от тима на Тетевен, а втори и трети остават представителите на Велинград и Берковица.

Надпреварите са оценявани от преподаватели от Лесотехническият университет – София, експерти на Изпълнителната агенция по горите, Регионалната дирекция по горите – Варна, Североизточното държавно предприятие, Държавното ловно стопанство – Балчик, Държавното ловно стопанство – Варна, и Държавното горско стопанство – Генерал Тошево.

Участниците получават много награди от спонсорите на събитието. А преподавателите от ЛТУ – София, обявиха, че всички участници в надпреварата ще бъдат приети студенти, без да се явяват на изпити по време на кандидатстудентската кампания. **АЗБУКИ**

Младежи с проекти за умна климатизация

Екипът на Ангел Николаев и Преслав Йорданов от Професионалната гимназия по промишлени технологии „Атанас Ц. Буров“ в Русе печели първо място във финалния кръг на Националния преглед за млади изследователи „Енергетика, икономика и математическо моделиране“, съобщават от МОН. На второ място се класира Мария Иванова от Професионалната гимназия по ядрена енергетика „Игор Курчатов“ в Козлодуй, а трета е нейната съученичка Анна-Мария Иванова.

Състезанието се организира за 14-и поред път, като в него участват отбори от по двама ученици от професионални гимназии от цялата страна.

В два кръга – училищен и финален, те представят свои проекти и разработки за разрешаване на проблеми в областта на енергетиката, газоснабдяването, икономиката.

Тази година до финала, който се провежда в Професионалната гимназия по електротехника и електроника „Михайло Ломоносов“ – Горна Оряховица, достигат отборите на ПГЯЕ „Игор Курчатов“ – Козлодуй, и на ПГПТ „Атанас Ц. Буров“ – Русе. Те представят проекти на тема „Интелигентни технологии за отопление и охлаждане на централизирани и индивидуални енергийни системи“. **АЗБУКИ**

Майстори на газови инсталации

Отборът на Професионалната гимназия по транспорт и енергетика „Хенри Форд“ – София, в състав Алекс Иванов, Веселин Янков и Радослав Цветелинов е победител в групата XI и XII клас във финалите на националния учебно-професионален конкурс „Най-добър млад инсталатор“, съобщават от МОН. Те се справят най-добре със задачата по изграждане на елементи от газова, санитарна и отоплителна инсталация. След тях остава екипът от Професионалната гимназия по електротехника и електроника „Михайло Василев Ломоносов“ в Горна Оряховица – Валентин Георгиев, Христо Анев и Юсеин Али. Сред призьорите се нарежда и още един отбор на столичната ПГТЕ „Хенри Форд“ – Даниел Тодор, Ростислав Сърневски и Стоян Цигов.

Състезанието се организира и провежда от МОН в партньор-

ство с „Овергаз Мрежи“ АД. Домакин на надпреварата бе ПГЕЕ – Горна Оряховица. Участниците демонстрират знания и умения в изграждане на газови и отоплителни инсталации и тръбопроводи.

В групата на ученици от IX и X клас трябваше да покажат знания по техническо чертане, както и умения и сръчност при шлосерски операции. Екипите от по двама ученици първо правят чертеж на детайл, а след това го изработват и монтират на тръбопровод по зададена схема. И тук най-добре се представят учениците от ПГТЕ „Хенри Форд“ – Мартин Седефчев и Димитър Петрунов. Втори са Преслав Йорданов и Ангел Николаев от ПГПТ „Атанас Ц. Буров“ – Русе. Третото място си поделят още два отбора от ПГТЕ „Хенри Форд“: Александър Иванов, Тодор Петрунов и Даниел Асенов, Георги Миланов. **АЗБУКИ**

Умели коафьори

Румен Медев от Професионалната гимназия по фризьорство и ресторантьорство в Пазарджик е отличен като най-голям майстор на дамските прически, а Сюлейман Сюлейманов от Професионалната гимназия по облекло „Ана Май“ в Пловдив печели приза за фризьор номер едно на мъжките прически в националния конкурс „Най-добър млад фризьор и гримьор“, съобщават от МОН.

Надпреварата се организира от МОН в партньорство с Асоциацията на козметиците в България, Националната асоциация на училищата по мода „Росица Иванова“, Stephan Academy, Head Hunters Academy и др. Домакин на Конкурса е Софийската професионална гимназия „Княгиня Евдокия“.

Второто и третото място при дамските прически печелят Габриела Ценова от СПГ „Княгиня Евдокия“ и Анелия Ангелова от ПГО „Ана Май“ – Пловдив. Подгласници на победителя при мъжките прически са Ибрям Мусов от Професионалната гимназия „Св. Патриарх Евтимий“ – Асеновград, и Емре Иванов от Професионалната гимназия по фризьорство и ресторантьорство в Пазарджик.

Победител в категорията „Вечерен грим“ е Тони Стоянова от гимназията домакин

на състезанието. След нея се нареждат Дидем Хасанова от Професионалната гимназия по облекло „Недка Иван Лазарова“ – Русе, и Къймет Мехмедова от Професионалната гимназия по текстил и моден дизайн във Варна.

Участниците са оценявани от успешни коафьори, които им дават и практически насоки и ги запознават със съвременните тенденции за грим и прическа.

Фирми от бранша осигуряват специални награди за призьорите, а някои от тях подкрепят свои избраници с безплатни обучителни курсове в областта на мъжкото подстригване и козметичните услуги. След приключване на състезанието четири фризьорски и козметични фирми отвориха врати за състезателите и техните ръководители.

Представено беше електронното учебно помагало „Съвременни тенденции във фризьорството“, одобрено от МОН, което получи положителни оценки от ученици и учители.

Началникът на РУО – София-град, Вана Кастрева връчи специална награда за изключителни заслуги в развитието на професионалното образование по фризьорство на Емилия Иванова – ръководител на отбора на СПГ „Княгиня Евдокия“. **АЗБУКИ**

Снимка Пресцентър МОН

Участниците демонстрират умения във фризьорското изкуство

АБОНАМЕНТ 2022

Днес в броя
Европа се гмурча от
полюс на полюс в нощта,
посеща нов докид
на ЕВРОКОМИСИЯТА

Аз-буки
НАЦИОНАЛЕН СЕМИНАР ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

Подкрепа

Министерство на образованието и науката
Министерство на здравеопазването
Министерство на труда и социалната политика
Министерство на регионалното развитие и инфраструктурата
Министерство на земеделието, горите и водите
Министерство на енергетиката

Министерство на външните работи
Министерство на правосъдието
Министерство на културата
Министерство на туризма

Министерство на финансите
Министерство на труда и социалната политика
Министерство на регионалното развитие и инфраструктурата
Министерство на земеделието, горите и водите
Министерство на енергетиката

Министерство на външните работи
Министерство на правосъдието
Министерство на културата
Министерство на туризма

Министерство на финансите
Министерство на труда и социалната политика
Министерство на регионалното развитие и инфраструктурата
Министерство на земеделието, горите и водите
Министерство на енергетиката

Изданията на „Аз-буки“	Цена за година
Вестник „Аз-буки“	78 лв.
Научно списание „Български език и литература“	39 лв.
Научно списание „История“	39 лв.
Научно списание „Математика и информатика“	39 лв.
Научно списание „Педагогика“	87 лв.
Научно списание „Професионално образование“	50 лв.
Научно списание „Стратегии на образователната и научната политика“	53 лв.
Научно списание „Философия“	30 лв.
Научно списание „Обучение по природни науки и върхови технологии“	53 лв.
Научно списание „Чуждоезиково обучение“	39 лв.

**Абонирайте се
В РЕДАКЦИЯТА
с отстъпка**

3%

от цената –
при **ТРИ**
и повече издания

5%

от цената –
при **ПЕТ**
и повече издания

15%

от цената –
за **ПЪЛЕН** комплект
от изданията

Контакти: София 1113,
бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5,
тел.: 02/425 0470;
azbuki@mon.bg
www.azbuki.bg
www.azbuki.eu

Невропротези ще позволят на пациенти да проходим

Учени от Института по информационни и комуникационни технологии на БАН, част от международен консорциум, започват работа по проект „Автоматизирен невроморфен мозъчно-машинен интерфейс“, свързан с приложението на изкуствения интелект в здравеопазването. Той е финансиран от Европейската комисия и цели да позволи на хора с тежки увреждания на гръбначния мозък, които не са в състояние да движат крайниците си, да „проходят“ и да извършват дейности, които не са възможни без помощни средства.

Механизмът на действие включва декодиране на информация от мозъка на пациента за движенията, които иска да извърши, и подаването ѝ към имплант за стимулация в гръбначния стълб или екзоскелет, чрез които да бъдат извършени движенията.

От българска страна участват проф. Никола Касабов, проф. Петя Копринкова и

ас. Симона Неделчева.

„Целта ни е, в сътрудничество с колегите Франция, Швейцария и Нидерландия да създадем устройство, което да разчита сигналите от мозъка и да ги предава към устройствата, които погнат движенията на пациента“, съобщава проф. Петя Копринкова от Института по информационни и комуникационни технологии на БАН.

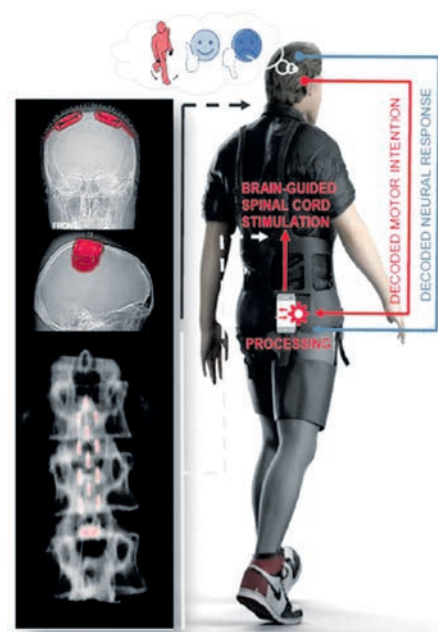
Всяка година около 746 000 души получават травма на гръбначния стълб, която има драматична човешка, социална и икономическа цена и води до частична или дори пълна загуба на способност за движение. Моторните интерфейси мозък – машина (BMI) превеждат мозъчните нервни сигнали в команди към външни механизми. Те повишават надеждата, че може да бъде възстановена подвижността на крайниците, давайки на пациентите контрол върху протезите или дори до техните собствени крайници посредством електри-

ческа стиму-

лация.

Независимо от впечатляващите резултати, въвеждането на невропротезите във всекидневната практика има затруднения. В момента те са ограничени до контролирани тестове в лабораторни условия и изискват редовно преобучение на декодера в контролирана среда. Включват различни компоненти, които са сложни за инсталация и употреба.

На базата на уникалната експертиза на консорциума в клиничните BMI проекти ще провежда изследване

на неасистиран и лесен за употреба мобилни невропротези, включващи безжично записващо устройство, декодер на мозъчната активност в реално време, базиран на интегрирани технологии, и стимулатор на гръбначния мозък.

Мощен трясък на Марс

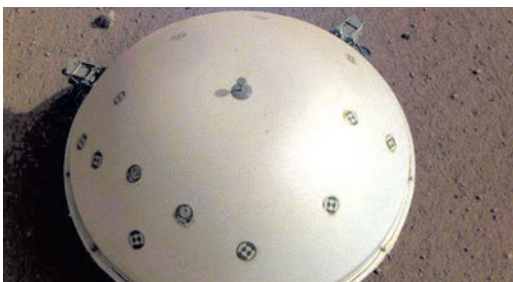
Модулът InSight на НАСА е засякъл най-мощното земетресение на Марс от своето кацане на Червената планета през ноември 2018 г. То е с магнитуд от 5 по Рихтер и е най-силното, наблюдавано някога на друга планета.

Трусът е регистриран на 4 май 2022 г., или в 1222-рия марсиански ден от мисията. InSight засича повече от 1313 земетресения на Марс, но предишното най-голямо е с приблизителен магнитуд от 4,2 от 25 август 2021 г.

InSight притежава високочувствителен сеизмометър, предоставен от френския Centre National d'Études Spatiales (CNES) за изследване на Марс в дълбочина. Сеизмичните вълни преминават през или се отразяват от материала в кората, мантията и ядрото на планетата, като се променят по начини, които сеизмолозите могат да изследват, за да определят дълбочината и състава на тези слоеве. Наученото за структурата на Марс може да помогне на учените да разберат по-добре формирането на всички скалисти светове, включително Земята и Луната.

Трус с магнитуд 5 е със среден размер в сравнение с тези на Земята, но е близо до горната граница на това, което учените се очаквали да видят на Марс. Научният екип ще трябва да проучи допълнително това ново земетресение, преди да може да предостави подробности като местоположението му, естеството на неговия източник и какво може да ни каже за вътрешността на Марс.

Големият трясък идва, когато InSight има известни трудности с нагрупаната прах върху слънчевите му панели, които захранват мисията. На 7 май 2022 г. наличната енергия на апарата падна малко под границата, която задейства безопасен режим, при който космическият модул спира всички освен най-важните функции. Апаратът завърши основната си мисия в края на 2020 г., но НАСА я удължи до декември 2022 г. и въпреки проблемите той продължава да събира данни.

Снимка НАСА

Уважаеми читатели,
Поради големия интерес към в. „Аз-буки“ ви предоставяме възможност да закупите неговите броеве и от следните места:

СОФИЯ: Национален природонаучен музей, бул. „Цар Освободител“ 1 (понеделник – неделя от 10,00 до 18,00 ч.); подлез „Глиска“.
ПЛОВДИВ: Основно училище „Алеко Константинов“ (библиотеката), ул. „Божидар Здравков“ 3а, тел.: 032/62 56 73.

Снимка Lorna MacKinnon

Новооткрито дърво носи името на Ди Каприо

Ново за науката дърво, открито в тропическата гора Ебо в Камерун, вече носи името на холивудската звезда Леонардо ди Каприо. Актьорът е запален природозащитник, а жестът на учените от британските Кралски ботанически градини в Кю е заради помощта му за спасяването на тропическите гори от изсичане. Дървото Uvariopsis discarpis е първото ново за науката растение, официално наречено от учените от Кю през 2022 г. чрез публикация в научното сп. PeerJ. То е критично застрашено малко вечнозелено дърво от семейството на иланг-иланг с лъскави жълти цветове, които растат от ствола му.

Гората Ебо се отличава с уникална флора и фауна, включително застрашени горили, шимпанзета и горски слонове. Заради планове голяма част от една от най-големите относително недокоснати тропически гори в Централна Африка да се отвори за дърводобив, международни експерти пишат писмо до правителството на Камерун, в което документират застрашените животински и растителни видове. Кампанията е подкрепена от Ди Каприо с публикации в социалните мрежи до милионите му последователи. „Смятаме, че той беше от решаващо значение, за да помогне за спирането на изсичането на гората Ебо“, коментира д-р Мартин Чийк от Кю. В крайна сметка, правителството отменя плановите за разрешаване на дърводобива, въпреки че гората все още не е официално обявена за национален парк.

През 2021 г. над 200 растения и гъби са наименувани от учените от Кю. Сред тях са розова лилия от гората Ебо, диво растение, което лови насекоми, открито в Австралия, както и орхидея с цветове, подобни на звезда, от остров Мадагаскар, която може да расте в тъмнина. Няколко от тези нови видове вече са изчезнали, а много са застрашени поради обезлесяване, разчистване на земя и суша, както и от наводнения и пожари, предизвикани от изменението на климата.

Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука

**БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА**

Българско научно-методическо списание
• година XX, 2012 • катонка 1

ИСТОРИЯ

Българско научно-методическо списание
• година XX, 2012 • катонка 1

**МАТЕМАТИКА
И ИНФОРМАТИКА**

Българско научно-методическо списание
• година XX, 2012 • катонка 1

**ПРЕДУЧИЛИЩНО
НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ
ПЕДАГОГИКА**

Българско научно-методическо и педагогическо списание
• година XX, 2012 • катонка 1

**ОБУЧЕНИЕ
ПО ПРИРОДНИ НАУКИ
И ВЪРХОВИ ТЕХНОЛОГИИ**

• година XX, катонка 1, 2012

**ПРОФЕСИОНАЛНО
ОБРАЗОВАНИЕ**

Българско научно-методическо списание
• година XX, 2012 • катонка 1

**СТРАТЕГИИ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА**

Научно-политическо списание
• година XX, 2012 • катонка 1

ФИЛОСОФИЯ

Българско научно-методическо списание
• година XX, 2012 • катонка 1

**ЧУЖДЕЗИКОВО
ОБУЧЕНИЕ**

Научно-методическо списание
• година XXXX, 2012 • катонка 1

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

www.azbuki.bg

19

12 – 18 май 2022 г.

За словореда в българския език

*Откъс от „Прозодични характеристики
на изречения с комуникативно маркиран
и комуникативно немаркиран словоред“*

Проф. д-р хаб. Бистра Андреева

Университет на Саарланд

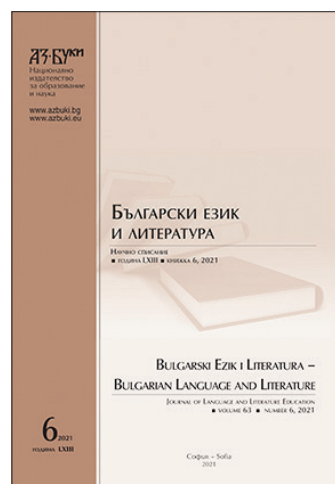
Доц. д-р Снежина Димитрова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

1. Въведение

Събеседниците в един разговор обменят големи количества информация в ограничен период от време. За да бъде процесът на комуникация успешен, слушателите трябва да са в състояние да определят кои части от изказването са важни, и да обърнат повече внимание на тях, отколкото на частите с по-малко важна информация. Слушателят се улеснява в търсенето на съответната информация, когато говорещият следва принципите на информационна структура. Изследванията в областта на информационната структура имат дългогодишна традиция (виж Kruijff 2001 и Kruijff-Korbayova & Steedman 2003 за подробен преглед на литературата). Информационната структура кодира коя част на изказването е по-информативна по отношение на даден контекст, и опакова лингвистичната информация с цел да оптимизира информационния трансфер в дискурса. Най-общо казано, изказванията съдържат (а) елементи, които подпомагат развитието на дискурса, и (б) елементи, които ги свързват с дискурса. В литературата се използват различни термини за означаване на тези два вида елементи, като напр. тема-рема, топик-фокус, стара-нова информация и т.н. (виж фигура 1).

Следвайки Firbas (1964) и Steedman (2000), наред с редица други, ние ще наричаме тези елементи съответно (а) *рема* и (б) *тема*. В последно време някои изследователи поддържат тезата за наличието на два слоя в информационната структура (Vallduví & Engdahl 1996, Steedman 2000). Steedman например прави първично разграничение между *тема* и *рема* и вторично разграничение между *фокус* и *фон* (background). Според него интонационно (с тонални акценти) са маркирани само фокусираните елементи. Това не се отнася до елементите от фона. В рамките на този модел конституентите на едно изречение могат да бъдат класифи-

www.bel.azbuki.bg

*Списание се реферира
и индексира в Web of Science*

Главен редактор

Проф. д.п.н. Галя Христонова
E-mail: hristozova@bfu.bg

Редактор

Д-р Мая Падешка
0889 22 04 12

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: bel@azbuki.bg

**Съдържание
на сп. „Български език
и литература“,
кн. 6/2021:**

ЕЗИКОЗНАНИЕ

Прозодични характеристики на изречения с комуникативно маркиран и комуникативно немаркиран словоред / *Бистра Андреева, Снежина Димитрова*

Лексикален израз на антонимни отношения в българските диалекти / *Владислав Миланов*

Misvaluation: On the Bulgarian Verbs подценявам 'Underestimate' and надценявам 'Overestimate', their Semantic Structure and Translation into Russian / *Elena Ivanova, Alexandra Eremchenko*

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ

Българското село между двете световни войни. Социология на престъплението в прозата на Георги Караславов / *Антоанета Алтинева*

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И КУЛТУРА ПО СВЕТА

Многообразието на кирилицата в обучението по български като чужд / *Антония Радкова*

Тактики и стратегии при превод на термини в български език (на фона на руски и сръбски език) / *Радостина Стоянова*

Ролята на интерактивния бинарен урок в обучението по български език като чужд / *Маргарита Димитрова, Теодора Тодорова, Васил Димитров*

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

В НАЧАЛНОТО УЧИЛИЩЕ

Съвременната българска литература като средство за формиране на оценъчни способности у подрастващите за девиациите в поведението / *Даниел Полихронов*

Равнище на формираност на ключовата компетентност „Общуване на роден език“ на учениците в начална училищна възраст според техните учители и родители в сравнителен план / *Теодора Вълева*

РЕЦЕНЗИИ И ИНФОРМАЦИЯ

Ново учебно помагало по правопис за юристи / *Надежда Станянова*

цирани в следните четири категории: (1) *тема-фон*, (2) *тема-фокус*, (3) *рема-фон* и (4) *рема-фокус* (виж фигура 2).

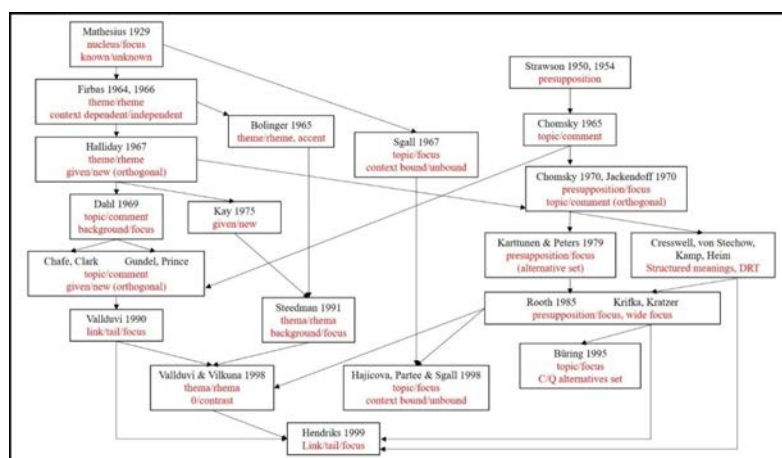
Словоредът в българския език е частично свободен (Boyadzhiev, Kutsarov & Penchev 1998), определя се от дискурса и отразява го голяма степен информационната структура на изказването. В езици със свободен словоред се прави разлика между обективна и субективна последователност на елементите на информационната структура (Ivanchev 1957, Mathesius 1967). От гледна точка на темо-ремната организация на изречението при обективна последователност тематичните части на изказването линейно предхождат рематичните, т.е. [тема] < [рема]. При субективна последователност ремата предхожда темата, т.е. [рема] < [тема]. Тези две понятия служат като база за определяне на комуникативно немаркирания и комуникативно маркирания словоред в зависимост от вида на изказването. В българския език субективната последователност е немаркирана при въпросителните, побудителните и възклицателните изречения. При тези изречения е маркирана обективната последователност. Що се отнася до българските съобщителни изречения, обективната последователност е комуникативно немаркирана, а субективната е комуникативно маркирана. Иванчев (1957) обръща внимание на ролята на интонацията в изречения с маркиран словоред в българския език, без обаче да прави подробен анализ на интонационните контури и техните прозодични характеристики.

В настоящата статия се изследва взаимодействието на интонацията и информационната структура в прости декларативни изречения със SVO и OVS словоред с широк и тесен фокус. Въпросът, който си поставяме, е дали в съвременния български език се прави прозодична разлика между комуникативно маркиран (рема пред тема) и комуникативно немаркиран (тема пред рема) словоред и ако е така, какви прозодични средства се използват за тази цел.

2. Материал и методика

Две прости изреченията със словоред SVO (*Милена полива малините.*) и OVS (*Малините полива Милена.*) са въведени в кратки диалози като отговор на конкретни въпроси, предизвикващи а) отговор с широк фокус и комуникативно немаркиран словоред, б) отговор с тесен фокус на първия конституент и комуникативно немаркиран словоред, в) отговор с тесен фокус на първия конституент и комуникативно маркиран словоред, г) отговор с тесен фокус на втория конституент и комуникативно немаркиран словоред и д) отговор с тесен фокус на втория конституент и комуникативно маркиран словоред (виж фигура 2). Десет говорители на стандартен български език на възраст от 20 до 55 години са записани в относително тихо помещение. Изреченията във всяко от горепосочените условия са прочетени на глас от презентация на PowerPoint в отговор на предварително записани въпроси. Изреченията и въпросите към тях са предложени на информаторите в произволен ред в два блока, в резултат на което са записани две повторения на всяко условие, или общо 100 реализации на двете изречения:

- 80 с тесен фокус: 10 говорители x 2 реализации x 2 словореда (SVO, OVS) x 2 позиции на фокуса (маркирана, немаркирана);
- 20 с широк фокус: 10 говорители x 2 реализации.

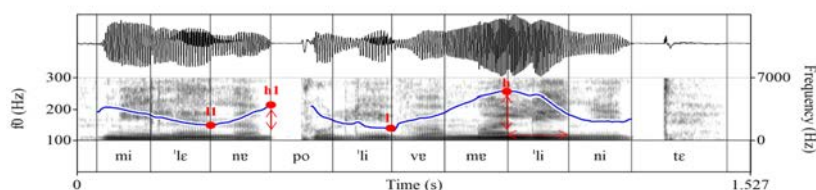

Фигура 1. Терминология, свързана с информационната структура (адаптирана от Kruijff-Korbayova & Steedman 2003)

Фигура 2. Материал. Комуникативно маркираният словоред (рема пред тема) е ограден в квадрат

Записите са направени с помощта на AKG C420IPP хедсет и програмата за обработка на звукови сигнали PRAAT (Boersma & Weenink 2021). Сегментирането и етикетуването на сричките са извършени също така с програмата PRAAT. В допълнение са етикетирани и тоналните акценти, следвайки автосегментния модел за интонационен анализ на български език (Andreeva 2007) с изрично маркиране на синхронизирането на ниските – l(ow), и високите – h(igh) – *f0* таргети за нуклеарните акценти и ниските (l1) и високите (h1) *f0* таргети за пренуклеарните акценти (виж. фигура 3). С PRAAT скриптове са измерени дължините на акцентуваните срички в милисекунди (ms) и е изчислен честотният обхват между предходния *f0* минимум и интонационния връх на нуклеарно акцентуваните срички (h – l) и на пренуклеарно акцентуваните срички (h1 – l1) в полутонове (s.t.).

Фигура 3. Пример за етикетуване

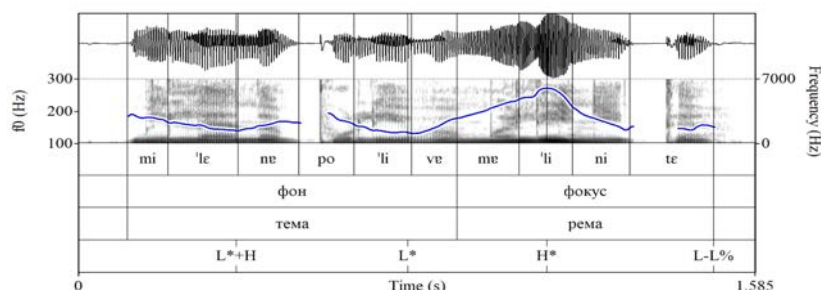
3. Статистически анализ

За анализа са използвани *линейни модели със смесени ефекти (LMM)*. Зависимите променливи са (а) дължината на нуклеарната сричка и диапазонът на основната честота в (б) нуклеарната и (в) пренуклеарната сричка. Независимите променливи с фиксиран ефект са (а) последователността на темата и ремата (маркирана/немаркирана) и (б) словоредът (SVO/OVS), а независимите променливи със случаен ефект са (а) информантите (10) и (б) думите (*Милена/малините*). При необходимост са използвани Tukey HSD пост-хок тестове за множествени сравнения, за да се установи кои именно нива на факторите значимо се различават. Нивото на значимост е $\alpha = 0,05$.

4. Резултати

4.1. Комуникативно немаркиран словоред (тесен фокус)

Първо ще се спрем на реализациите с комуникативно немаркиран словоред, където тематичната част предхожда рематичната и фокусът е в крайна позиция. При словоред SVO подлогът (*Милена*) и сказуемото (*полива*) се явяват тема-фон, а прякото допълнение (*малините*) е рема-фокус. И трите конституента са маркирани с тонален акцент. Първият елемент от темата-фон е реализиран с битонален акцент $L^* + H$. Върху ударената сричка е реализиран нисък $L(ow)$ тон, последван от възходящо движение на честотата на основния тон, и интонационният връх (високият $H(igh)$ таргет) е синхронизиран със следударената сричка. Вторият елемент от темата-фон е реализиран с монотонален акцент L^* , при който ударената сричка е ниска. Тоналният акцент, реализиран върху ударената сричка на ремата-фокус, е H^* , последван от низходящо движение на основния тон към ниските фразов акценти (L -) и граничен тон ($L\%$), синхронизирани с края на интонационната фраза (виж фигура 4). Наблюдава се незначителна вариативност при избора на фонологично специфицираните видове акцент в темата-фон и тяхната фонетична реализация от говорителите. Подлогът е реализиран веднъж с монотонален акцент L^* , сказуемото веднъж с монотонален акцент H^* и два пъти с битонален акцент $L^* + H$. Вариативността е по-голяма при реализирането на ремата-фокус. Два пъти е реализиран нуклеарен битонален акцент със спад ($H + !H^*$), при който вторият H таргет, синхронизиран с ударената сричка, е реализиран по-ниско спрямо първия, синхронизиран с предударената сричка, което се маркира с $< ! >$. Един път е реализиран низходящ битонален акцент $H + L^*$, с интонационен връх H в предударената сричка и нисък таргет L в ударената сричка и един път е реализиран битонален акцент $L + H^*$, с нисък таргет в предударената сричка и интонационен връх, синхронизиран с ударената сричка (виж таблица 1).

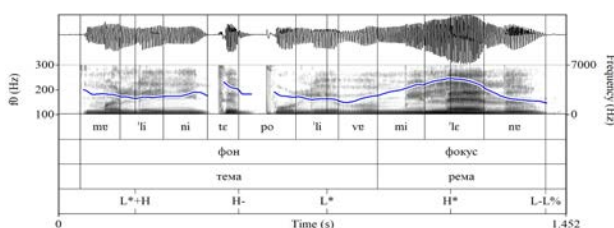

Фигура 4. Комуникативно немаркиран словоред (тесен фокус, SVO)

Таблица 1. Реализирани тонални акценти (комуникативно немаркиран словоред, SVO, тесен фокус)

	Милена	полива	малините
	тема-фон		рема-фокус
$L^* + H$	19	2	-
L^*	1	17	-
$L + H^*$	-	-	1
H^*	-	1	16
$H + !H^*$	-	-	2
$H + L^*$	-	-	1

При словорег OVS прякото допълнение (*малините*) и сказуемостта (*полива*) се явяват тема-фон, а подлогът (*Милена*) е рема-фокус. И тук, както при реализациите със словорег SVO, и трите конституенти са маркирани с тонален акцент. Тоналните акценти отново са $L^* + H$ върху първия елемент от темата-фон, L^* върху втория елемент от темата-фон и H^* върху ремата-фокус, последван от нисък фразов акцент (L^-) и граничен тон ($L\%$). Различното при този тип синтактичен словорег е това, че след първия елемент на фона-рема е реализиран фразов акцент (H^-), синхронизиран с края на думата (виж фигура 5). Прякото допълнение е реализирано веднъж с $L + H^*$, като и в този случай в края на думата е реализиран фразов акцент, но този път той е (L^-). Така в рамките на интонационната фраза (*intonation phrase*) се обособяват две междинни фрази (*intermediate phrases*), които не съвпадат с елементите на информационната структура. Първата междинна фраза включва топикализирания елемент от темата-фон, а втората обхваща втория елемент на темата-фон и ремата-фокус. Следователно можем да заключим, че топикализираните конституенти на изречението се отделят от останалите с фразов акцент. Рема-фокус два пъти е реализиран с низходящ битонален акцент $H + L^*$ и един път с възходящ битонален акцент $L + H^*$ (виж таблица 2).

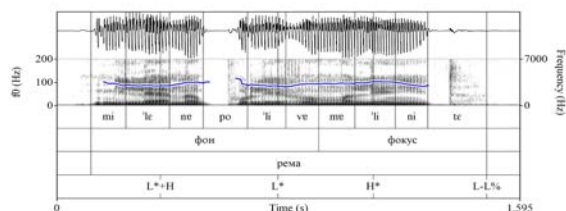
Фигура 5. Комуникативно немаркиран словорег (тесен фокус, OVS)

Таблица 2. Реализирани тонални акценти
(комуникативно немаркиран словорег, OVS, тесен фокус)

	Малините	полива	Милена
	тема-фон		рема-фокус
L^*+H	19	-	-
L^*	-	20	-
$L+H^*$	1	-	1
H^*	-	-	17
$H+L^*$	-	-	2

4.2. Комуникативно немаркиран словорег (широк фокус)

При широката фокус (цялата информация в изречението е нова), който може да се реализира само при комуникативно немаркиран словорег, прякото допълнение (*малините*) и сказуемостта (*полива*) се определят като рема-фон, а подлогът (*Милена*) – като рема-фокус. Отново и трите конституенти са маркирани с тонален акцент. Най-често върху първия елемент от ремата-фон е реализиран $L^* + H$, върху втория елемент от ремата-фон – L^* , и върху ремата-фокус – H^* (виж фигура 6). Краят на интонационната фраза е низходящ с нисък фразов акцент (L^-) и нисък граничен тон ($L\%$). Освен това първият елемент от ремата-фон е реализиран един път с H^* и един път с $H + !H^*$, вторият елемент е реализиран един път с $L^* + H$, а ремата-фокус – два пъти с $H + !H^*$, един път с $H + L^*$ и един път $!H^*$ (виж таблица 3).

Фигура 6. Комуникативно немаркиран словорег (широк фокус, SVO)

Таблица 3. Реализирани тонални акценти (комуникативно немаркиран словоред, SVO, широк фокус)

	Милена	полива	малините
	рема-фон		рема-фокус
L*+H	18	1	-
L*	-	19	-
H*	1	-	16
H+!H*	1	-	2
H+L*	-	-	1
!H*	-	-	1

Пълния текст четете в „Български език и литература“, кн. 6/2021 г.

Поведението на студентите и работодателите като биматрична игра

Откъс от „Защо студентите не учат, а работодателите не дават високи заплати?“

Доц. д-р Георги Киранчев

Университет за национално и световно стопанство

Означения и определения

Означението $\succ$ ще се използва за означаване на отношението на строга доминация. Една стратегия

$$a = \begin{pmatrix} a_1 \\ \dots \\ a_n \end{pmatrix} \text{ доминира строго друга стратегия } b = \begin{pmatrix} b_1 \\ \dots \\ b_n \end{pmatrix},$$

ако за всяка двойка числа (платежи) (a_i, b_i) , е изпълнено $a_i > b_i$, и записваме това като $a \succ b$.

Означението $\succcurlyeq$ ще се използва за означаване на отношението на нестрога доминация. Една страте-

гия $a = \begin{pmatrix} a_1 \\ \dots \\ a_n \end{pmatrix}$ доминира нестрога друга стратегия

$$b = \begin{pmatrix} b_1 \\ \dots \\ b_n \end{pmatrix}, \text{ ако за всяка двойка числа (платежи) } (a_i, b_i)$$

е изпълнено $a_i \geq b_i$ и за поне една двойка е изпълнено $a_i > b_i$. Записваме това като $a \succcurlyeq b$.

Главната цел на настоящата статия е да се изследва с инструментариума на некооперативни игри поведението на работодатели и студенти. В резултат на това изследване е доказано, че съществува неблагоприятно за всички равновесие на Наш в чисти стратегии, което предполага студентите да не учат, а работодателите – да не предлагат добро заплащане на младите специалисти (завършилите студенти).

Заглавието е на редакцията

www.strategies.azbuki.bg

Списанието се реферира
и индексира в Web of Science;
The Philosopher's Index

Главен редактор

Чл.-кор. проф. д.т.н.

Христо Белоев

E-mail: hbeloev@uni-ruse.bg

Редактор

Д-р Албена Симова

0889 88 21 83

Тел.: 02/425 04 70

02/425 04 71

E-mail: strategies@azbuki.bg

**Съдържание
на сп. „Стратегии
на образователната
и научната политика“,
кн. 6/2021:**

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ И ПАРАДИГМИ

Трансформация в моделите за управление на висшите училища в България – предизвикателства и възможности в дигиталната ера / Десислава Серафимова, Андрияна Андреева

Защо студентите не учат, а работодателите не дават високи заплати? / Георги Киранчев

ОБРАЗОВАНИЕТО В ИНФОРМАЦИОННОТО ОБЩЕСТВО

Дистанционното обучение в СУ „Иван Вазов“ в Стара Загора през учебната 2019/2020 г. / Тони Чехларова, Динко Цветков, Неда Чехларова

Емпирично изследване на връзката между присъствието на лекции и изпитни резултати при дигитално обучение на студентите в MS Teams / Християн Танушев

РЕЗУЛТАТИ ОТ НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

KiVa: финландската алтернатива срещу училищната агресия у нас / Ивета Якова

Bulgarian Parents' Attitudes to Literacy Activities Through Digital Devices and Relevant Sociodemographic Factors at The Beginning of the COVID-19 Pandemic / Katerina Shtereva, Sonya Karabeliova

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ

Моралното въображение и етическата компетентност могат да се развиват и в университета / Цветан Давидков

ХРОНИКА

„Кризите като катарзис – политически, социални, стопански и културни измерения на екстремните ситуации в историята“ (Научна конференция, организирана от Регионалния исторически музей в Плевен и Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“) / Ани Истаткова

Друга цел на статията е да се предизвика дискусия по получените резултати и да се предложат решения, които подобряват качеството на това изследване, което може да се разглежда като първо в тази област с този инструментариум.

Трета цел на статията е да се предизвика търсене на практически решения в организацията и финансирането на висшето образование в страната, които да изведат поведението на играчите от посоченото равновесие на Наш.

Използваната методика е тази на математическото доказателство, основано на платежни матрици на играчите в общ вид. Всички числа в платежните матрици на играчите ще се разглеждат в общ вид, като параметри на модела. Върху тях ще се налагат само логични ограничения или съотношения. Поради това и получените резултати, и доказателства ще са валидни в общия случай, а не за някакви погнани конкретни числа, които могат да служат само за примери и илюстрации.

Интересуващите се от други подходи към въпроса за последиците от недоверието между, най-общо казано, купувач и продавач заради несиметричността и недостъпността на информацията могат да намерят ценни идеи и изводи в емблематичната статия (Akerlof 1970).

Нека разгледаме биматрична игра между студент и работодател $\Gamma(2 \times 2)$.

Студентът има две стратегии – да учи (истински) или да не учи (да учи съвсем малко, колкото да си вземе изпитите с минимална оценка).

Работодателят също има две стратегии – да търси и взема на работа само такива студенти, които знаят това, което на него му трябва, и да плаща за това „добра заплата“ или да взема и такива, които не знаят, но да дава съответните заплати („ниска заплата“).

За основен параметър на платежната матрица ще вземем заплатата, която ще получава студентът, ако го вземат на работа (а не го изгонят веднага или още на събеседването).

Матрицата на печалбите на студента ще изглежда така:

Таблица 1. Платежна матрица на студента

	Взима само знаещи и им плаща добре	Взима всички, но им плаща като на незнаещи
Учи сериозно и знае	a^+b	$a-b$
Учи минимално и не знае	$-a^+b$	$a+b$

Числото a е заплатата, която е готов да плаща работодател, който не държи на знанията на специалиста (дипломирания студент). Той плаща тази заплата независимо дали работникът му е учил сериозно, или не. По-нататък ще наричаме тази заплата „ниска“ и ще я означаваме с a .

Числото a^+ е по-високата заплата, която дава работодател, държащ на знанията на студента. По-нататък ще наричаме тази заплата „добра“ и ще я означаваме с a^+ .

Числото b е „загубата“ на студента за учене в някакъв паричен еквивалент. Това може да бъдат пропуснатите заплати, ако студентът вместо да работи, посещава лекции и учи сериозно, или неговата (субективна) оценка на времето, което е „изгубил“ да учи, вместо да

играе футбол или да гледа филми.

Съответно печалбите на студента се формират така:

1. $a^+ - b$ е добрата заплата, намалена със „загубата“, за да се получи тази заплата;
2. $a - b$ е същото, но при условие че добрият студент не получава добрата заплата, а такава, каквато получава и слабият (ниска заплата);
3. $-a^+ + b$ – слабият студент не получава добрата заплата, но пък не си е „загубил“ времето да учи;
4. $a + b$ – слабият студент получава заплата като за слаб специалист със слаби знания (ниска заплата), но пък не си е „загубил“ времето да учи.

Ще обърнем внимание на третия платеж $-a^+ + b$, при който слабият студент „губи“ (всъщност – не получава) добра заплата от високотелния работодател, но пък не си е „загубил“ времето да учи, така че едната загуба в неговите оценки се компенсира с другата „печалба“.

Сега да разгледаме матрицата на работодателя. Той има следните избори:

1. да дава добра заплата на тези, които знаят, и да не взема на работа тези, които не знаят;
2. да дава ниската заплата на всеки, независимо от това дали е бил добър студент, или не.

Неговата платежна матрица ще изглежда така:

Таблица 2. Платежна матрица на работодателя

	Взима само знаещи и им плаща добре	Взима всички, но им плаща като на незнаещи
Учи сериозно и знае	$a^{++} - a^+$	$a^{++} - a$
Учи минимално и не знае	-с	$a^{++} - a$

Тук за нас е интересно новото число c , което измерва загубата на работодателя да се занимава с незнаещ кандидат-работник. Това може да е загубеното време да провери знанията му, преди да реши дали да го вземе на работа, реалните загуби от назначаването на некадърен човек на работа, изхабените нерви, проблемите с уволняването му, след като се е убедил в неговата неспособност да извършва дадената работа, и др. подобни парични и непарични разходи. Важното е, че такава загуба винаги е загуба (затова c е положително число, но в платежната матрица е със знака „минус“) и никога не е печалба.

Числото a^{+++} измерва какво получава работодателят като ефект от това, че е взел на работа знаещ специалист и му плаща добра заплата.

Числото a^{++} измерва какво получава работодателят като ефект от това, че е взел на работа знаещ специалист, но не му плаща добра заплата. Ще считаме, че разликата между a^{+++} и a^{++} се дължи на демотивиращия ефект на по-ниската заплата, недоверието към знанията на добрия студент и/или факта, че и тройкаджия взима същата заплата.

Числото a^{+} измерва какво получава работодателят като ефект от това, че е взел на работа незнаещ специалист, но и не му плаща добра заплата. Това означава, че ефектът е строго по-малък, отколкото ако същата работа се извършва от добре подготвен специалист.

Общата матрица на печалбите за работодател и студент ще изглежда така.

Таблица 3. Съвместени платежни матрици на студент и работодател

	Взима само знаещи и им плаща добре	Взима всякакви, но им плаща като на незнаещи
Учи сериозно и знае	$a^+ - b; a^{+++} - a^+$	$a - b; a^{++} - a$
Учи минимално и не знае	$-a^+ + b; -c$	$a + b; a^{++} - a$

За по-добра яснота ще образуваме реда, описващ съотношенията между ефектите и разходите за работодателя:

$$a^{+++} > a^{++} > a^{++-} > a^+ > a$$

Както ще видим по-късно, това е достатъчно, за да съществува оптимална „смесена“ стратегия на работодателя, в която стратегията „Взима само знаещи и им плаща добре“ е с нулева вероятност.

При тази матрица имаме със сигурност едно *равновесие на Наш (РН)* тук и по-нататък. Това е клетка (2, 2): студентите да не учат, а работодателите да не дават добри заплати. Освен от параметрите в таблицата, такова поведение на играчите е логично. Защо студентът да прави усилия, след като няма да му дадат добра заплата (общият фон на заплатите е такъв, че добрите заплати са рядкост)? Защо работодателят да дава добри заплати, след като преобладават студенти, които не са учили и не знаят (общото ниво на

завършващите е ниско или неговото впечатление е такова, което е достатъчно за неговото решение)?

Можем да наречем това РН „капанът на ниските заплати и слабите студенти“. Същността на този капан се изразява в следното: Слабите студенти не получават работните места, където се плащат добри заплати, и могат да претендират само за тези места, на които се плащат ниски заплати. Съответно работодателите, които виждат при себе си поток от слаби студенти с ниска подготовка, не предлагат добри заплати, защото не виждат ефект от това. Слабият студент, попаднал в този капан, може само да обикаля работни места с ниска заплата, защото никой няма да му даде добра заплата и защото местата с такава заплата ще се заемат от бивши добри студенти. Той ще бъде убеден, че масово се предлагат ниски заплати. Работодателят, попаднал в този капан, може само да приема на работа (и да освобождава) слаби студенти, напуснали предишното си работно място, и да се убеждава, че „всички“ са слаби и не заслужават добра заплата.

Доказва се, че ако в игра Г(2х2) има едно РН (в чисти стратегии), то или има още едно РН, или равновесните стратегии са доминиращи (както например е в случая с дилемата на арестанта). Въпреки че това се доказва лесно в общия случай, няма да утешняваме текста с това доказателство.

Изследваме условията да има второ РН.

Преди всичко, няма как клетка (1, 2) да бъде РН, защото не може да бъде вярно $a-b > a+b$ при положителни стойности на двата параметъра.

На второ място, няма как и клетка (2, 1) да бъде РН, защото не може да бъде вярно $-c > a^{+++} - a$

Единственият възможен кандидат за второ РН е клетка (1, 1).

За целта трябва да бъдат изпълнени две условия:

$$a^{+++} - a^+ > a^{++} - a \text{ за работодателя 1) и}$$

$$a^+ - b > -a^+ + b \text{ за студента 2).}$$

Първото условие, като се има предвид $a^{+++} > a^{++} > a^{++-} > a^+ > a$, показва, че ще бъде вярно, когато:

$$a^{+++} - a^+ > a^{++} - a \equiv a^{+++} - a^{++} > a^+ - a$$

Прирастът на ефекта за работодателя от преминаване към по-добро заплащане за по-добре подготвен специалист **трябва** да надвишава увеличението на заплатата (негативния ефект за работодателя). Т.е. за да се откаже даден работодател от стратегията да плаща ниски заплати за по-нисък ефект, той трябва да бъде сигурен, че ще получи резултат, по-голям отколкото повишението на разходите за заплати. Обикновено в това се изразява стимулиращият ефект на по-доброто заплащане, или напротив, (във времето) това заплащане е резултат от доказано по-добрия ефект. Във всеки случай това предположение е достатъчно правдоподобно. На практика, това условие означава, че работодателят има интерес да увеличава заплатите на добре подготвените студенти, но само докато ефектът за него (и по негова преценка) ще превишава загубите от по-високите заплати. Ако при него постъпва поток от добре подготвени студенти, но е достигнат пределът на повишаване на производителността им в резултат на по-доброто заплащане, работодателят може да премине към снижаване на заплащането с цената на известно снижаване и на ефекта за него.

Граничната стойност на прираста на ефекта за работодателя $a^{+++} - a^{++}$ е прирастът на заплатата от „ниска“ до „добра“ $a^+ - a$. Ако е достигната граничната стойност и е изпълнено равенството $a^{+++} - a^{++} = a^+ - a$, втората стратегия на работодателя ще доминира нестрого първата и той ще предлага ниски заплати.

Второто условие е свързано с възможността „загубите“ за студента от това, че се подготвя добре, да не бъдат (или да бъдат) достатъчно добре възнаградени от по-високата заплата. От него директно следва:

$$a^+ - b > -a^+ + b \equiv a^+ > b$$

Пълния текст четете в „Стратегии на образователната и научната политика“, кн. 6/2021 г.

Конфликты и конфликтогенно (речево) поведение

*Откъс от „Peace Linguistics:
лингводидактически аспект“*

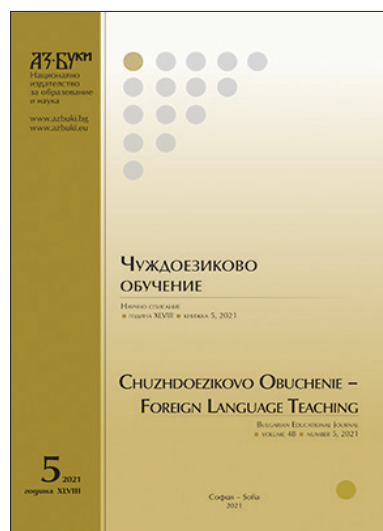
Проф. Валерий Ефремов

Российский государственный педагогический
университет им. А. И. Герцена – Санкт-Петербург
(Россия)

Конец XX и первые десятилетия XXI века в западной и российской лингвистике прошли под знаком исследований речевой агрессии, риторики ненависти, языка вражды, хейтерства и других форм речевых конфликтов и конфликтогенного (речевого) поведения. Вполне закономерно, что на смену этой лингвистической моде на агональное и агрессивное в языке, речи и коммуникации, обусловленной актуальными социокультурными и политическими факторами, в академическом и педагогическом сообществах все чаще возникают работы, созданные в русле так называемой *миротворной лингвистики*, или *лингвистики примирения* (Peace Linguistics; в связи с отсутствием в русскоязычной лингвистической традиции не только полноценного перевода данного термина, но и самой рецепции подобных идей, в качестве рабочих будут использоваться оба синонимичных термина – *миротворная лингвистика* и *лингвистика примирения*).

Весьма показательна сформулированная на рубеже веков и часто цитируемая в западных исследованиях мысль знаменитого лингвиста и лингводидакта Дэвида Кристала о необходимости уточнения задач и подходов современных лингвистических исследований: «В 1990-е годы в обществе сформировалось мнение о том, что принципы, методы, выводы и направления использования лингвистических знаний должны рассматриваться в качестве средств продвижения мира и прав человека на глобальном уровне. Этот подход предполагает необходимость развивать те языковые практики, которые способствуют уважительному отношению как к отдельным носителям языка, так и к языковым сообществам» (Crystal 1999, 24 – 25).

Заглавието е на редакцията

www.foreignlanguages.azbuki.bg

*Списанието се реферира
и индексира в Web of Science*

Главен редактор

Проф. д.н. Димитър Веселинов
E-mail: dvdimitrov@uni-sofia.bg

Редактор

Николай Кънчев
0888 81 56 45

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: foreignlanguages@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Чуждоезиково обучение“, кн. 5/2021:

ПРИЛОЖНА ЛИНГВИСТИКА

Отклонения в усвояването на ударението от студенти медици от славянски страни и подходи за тяхното преодоляване / Теодора Вълвова

МЕТОДИКА

Ефективните средства и методи онлайн-обучения рускому языку как иностранному: по материалам анкетирования преподавателей / Ольга Васильевна Анциферова, Леонид Викторович Московкин

Нагласи на обучаваните към използването на технологии в езиковото обучение / *Георги Джумайов*

Изследване на приложението на инструменти за електронно обучение в български и чуждестранни университети / *Петър Тодоров*

ЕЗИК И КУЛТУРА

Кафе и кафенета в градските пространства на Европа, Ориента и България / *Цветана Тодорова*

ЛИНГВОДИДАКТИЧЕСКА АРХЕОЛОГИЯ

Peace Linguistics: лингводидактически аспект / *Валерий Ефремов*

IN MEMORIAM

В памет на Палмира Легурска / *Мони Алмалех*

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ

Овакняването на канона / *Цветан Ракъовски*

Възрожденският учител Добри Войников и неговото дело / *Милена Йорданова*

Когнитивен прочит на предикцията – за пунктуацията с разбиране / *Владислав Миланов*

Право, правопис и правоговор / *Маргарита Гергинова*

Знаковым для конца XX в. стал выход в свет коллективной монографии «Язык и мир» (Language and Peace 1999), в работе над которой приняли такие именитые ученые, как Тен Агрианус ван Дейк, Джордж Лакофф, Кристина Шаффнер, Анита Венген и другие. Отметим, что этот коллективный труд был шестым томом из восьмитомной общегуманитарной серии «Война и общество» (War and Society 1994 – 2004; ed. by S. P. Reyna and R. E. Downs) и только он был сугубо лингвистическим и посвященным миру, а не войне, так что тот факт, что проблематика *язык – мир* заявлена как отдельная, самостоятельная проблема миротворческих исследований рубежа веков становится весьма символическим. В качестве основной цели авторы книги формулируют следующую: «осмыслить роль, которую язык играет во взаимодействии между идеологией и социальными институтами и практиками, которые препятствуют попыткам:

1. предотвратить разжигание войны;
2. сдерживать физическое насилие после его возникновения;
3. бороться с системным насилием, нарушающим права человека, независимо от того, ведутся ли войны» (Language and peace 1995: xiv).

Монография состоит из четырех частей, последняя из которых формально связана с лингводидактическим аспектом заявленной проблематики («Язык, образование и мир»), однако содержит скорее общие замечания о дискурсивных практиках, используемых в политическом или педагогическом дискурсах.

К середине первого десятилетия 2000-х миротворная лингвистика начала осознаваться в качестве самостоятельного направления внутри более масштабной междисциплинарной научной парадигмы так называемых *исследований мира* (Peace Studies), максимально широкая цель и задачи которых – «утверждение положительных, улучшающих качество жизни ценностей и социальных структур» (Barash & Webel 2009, 4). Как это часто случается с американской лингвистикой, англоязычные представители данного направления напрямую писали об исключительной роли английского языка в деле установления мира и устранения конфликтов, утверждая, «что вселенная английского языка является идеальным полигоном для этих исследований <Peace Studies. – В. Е.>, учитывая множество ситуаций потенциальных языковых конфликтов, связанных с английским как международным языком» (Friedrich 2007a, 72). Однако сама цель лингвистики примирения, безусловно, заслуживает научного и гражданского уважения. Ее глобальную цель один из самых авторитетных ученых данного направления, Патриция Фридрих определяет как «изучение того, как язык с его социальными, морфологическими и синтаксическими составляющими взаимодействует с установлением мирных отношений и воздействует на них» (Friedrich 2009, 409). Иными словами, посредством языка можно и нужно создавать «долгосрочное состояние мира» (Friedrich 2007b, 17). Более подробно о концептуальном наполнении термина Peace Linguistics на современном этапе развития науки и о разделении ее на миротворную лингвистику первого и второго поколения можно прочесть в недавнем обзоре (Curtis 2018).

Практически одновременно с развитием миротворной лингвистики как самостоятельной отрасли языкознания возникает и миротворная лингводидактика, основателем и главным идейным вдохновителем которой считается бразильский учитель, методист, активист и поэт Фран-

циско Каргосо Гомес де Матос, определивший как минимум четыре основные задачи миролюбивой лингводидактики.

1. Описывать языки (и их разнообразие) как системы, которые используются «в мирных и коммуникативно облагораживающих целях». В этом аспекте лингводидактика, ориентирующаяся на стандарты лингвистики примирения, пересекается с другим междисциплинарным направлением – лингвистической экологией, основную цель которой ее основатель определяет как «изучение взаимодействия между определенным языком и его окружением», а также «взаимосвязи между языками в уме человека и в многоязыковом обществе» (Naugen 1972, 325).
2. Вносить вклад в гуманизирующую традицию миротворческих исследований (Peace Studies), доказывая взаимосвязанность лингвистики примирения с педагогикой примирения и психологией примирения.
3. Помогать рядовым носителям языка стать носителями миролюбивого языка (peaceful language users). Интересно, что для сторонников такого употребления языка Гомес де Матос создал специальную аббревиатуру PLUSers, которая, несмотря на странноватую графическую форму, в целом вызывает позитивные эмоции.
4. Исследовать словарный запас языков на предмет *peacetivizers* (peace + pozitivizers) – «лексических единиц, выражающих мирные намерения и направленных на достижение миротворных эффектов» (Gomes de Matos 2017).

Более того, в своих работах, первые публикации которых относятся еще к началу 1980-х, будучи профессиональным преподавателем португальского, английского и немецкого языков, Гомес де Матос неоднократно обращает внимание на речевое поведение ориентированного на миротворную лингвистику преподавателя иностранных языков, выделяя ряд важнейших коммуникативных тактик и стратегий (Matos 2000; 2004; 2014; 2018), а именно: гуманное исправление ошибок, мягкое несогласие, содействие межкультурному взаимопониманию, коммуникативное миролюбие, конструктивное решение проблем, гуманизация оценки учащегося, улучшение отношений в классе и даже использование *миролюбивой фразеологии* («Если мы будем использовать миролюбивую фразеологию, можно будет снизить или ослабить напряженность и продемонстрировать нашу ответственность как коммуникативных миротворцев» (Matos 2014: 420).

Безусловно, лингводидактика и до возникновения миротворной лингвистики в той или иной степени обращала внимание на гармонизацию общения. Так, исторически первой формой реализации лингвистики примирения как гармонизирующей, устраняющей агрессию языковой практики, следует признать речевой этикет, под которым традиционно понимают социально заданные правила речевого поведения людей в соответствии с их статусно-ролевыми и личностными отношениями в официальной и неофициальной обстановке общения. В качестве доказательства этого факта отметим, что большая часть наиболее известных работ по русскому речевому этикету написаны именно в аспекте преподавания русского как иностранного. Следовательно, на занятиях по речевому этикету изучаемого языка можно и нужно анализировать коммуникативные тактики и стратегии, связанные с погашением потенциального конфликта, что особенно важно для русской культуры: как известно, представители «русского стиля вербальной коммуникации» «демонстрируют значительную степень близости в вербальном контакте» (Shmelev 2020, 429), однако далеко не всегда эта близость может быть исключительно миролюбивой.

В продолжающем идею известного канадского социолога И. Гоффмана масштабном кросс-культурном социолингвистическом и отчасти антропологическом исследовании П. Браун и С. Левинсона, посвященном лингвистическим аспектам вежливости, сформулирована интересная мысль о том, что «этикетные формулы представляют собой важный, центральный элемент наивных представлений об этикете и о различии между личным тактом и «позиционной» вежливостью» (Brown, Levinson 1987, 43). В этом смысле анализ речевого поведения носителей языка (и обучение этикету изучающих этот язык!) – крайне важная сторона освоения не только языка и его повседневного употребления, но и представлений о том, как вести себя правильно («миролюбиво»), как не разжигать и гасить конфликты с точки зрения наивного пользователя языка.

В качестве одного из возможных способов применения миротворной лингвистики на занятиях по иностранному языку можно предложить на первый взгляд довольно обычный метод – анализ лексикографического материала, но с иной, нежели прежде, лингводидактической установкой – экспликацией представлений носителя языка о мире и мирном (речевом) поведении.

Возьмем в качестве иллюстрации пространную и богатую словарную статью из «Толкового словаря живого великорусского языка» В. И. Даля:

МИРИТЬ кого, с кем, примирять, соглашать, устранять ссору, улаживать несогласие, вражду, заставляя сделаться полюбовно. *Мириться*, возвр. и взаимн. по смыслу. *На что с*

тем мириться, кто не умеет браниться! Самому идти мириться – не годится: а посла заслать – будут люди знать. Кобыла с волком мирилась, да домой не воротилась. Давай мириться: удавимся оба! Не мирюсь я с этим решением. Мирись наперед всего с совестью своею. Домирились до рукопашной. Царь с туркою замирился. Намирился я досыта, надоело мирить. Помирился-ка, брат. Перемирил всех. Примиряй тяжущихся. Смирились было, да и размирились опять. Жидовин крещеный, волк кормленный, да недруг примиренный, ненадежны. **Миренье** ср. действ. по глг. на -ть и на -ся. **Мир** м. отсутствие ссоры, вражды, несогласия, войны; лаг, согласие, единодушие, приязнь, дружба, доброжелательство; тишина, покой, спокойствие. Мир заключен и подписан. У них в доме мир и благодать. Принять кого с миром, проводить с миром. Мир вам! От привета нищих: мир дому сему. Мир вам, и я к вам! Добрые люди на мир бранятся. В день пир, а в ночь со стенами и порогами мир. Сосед не захочет, так и миру не будет. Усопшему мир, а лекарю пир. Чернышевский (насильственный) мир (у калужан, которых усобицы прекратил Чернышев, при Петре I). Рать стоит до мира, ложь до правды. Хорошо браниться, когда мир готов. **Мир**, растение кудрявец. **Мирный**, к миру относящийся или | мир в себе заключающий. Мирный нрав, – семья, – пора, – договор, – народ. Мирной, противополо. немирной, неприятельский, вражий, говорят о народах, которых иные части или племена в миру, а другие в войне с кем-либо. Это мирной черкес; мирной киргизский аул, род. Жить мирно, спокойно, тихо, скромно и дружелюбно, без ссоры. **Мировой**, к миру, ко примирению относящийся. **Мировая грамота**, мирная, писанная на основании мирного договора. **Мировая сделка**, запросто мировая ж. полюбобная сделка, окончание ссоры, тяжбы по обоюдному согласию на известных условиях; запись или просьба об этом; пир по сему случаю. Всякая ссора красна мировою. **Миритель** м. -ница ж. мировщик м. -щица ж. примиритель, кто мирит, соглашает тяжущихся или враждующих, посредник мировой сделки. **Мировщина** ж. мировая, в значении пира, попойки. Мирителивы старанья пропали. Мирительские, миричьи дела. Мирительная податливость. **Мирник** стар. кто с кем в миру. Иже есте мои мирники, сретъте меня, а кто не сретит, тот ратной (враг) мне. **Мирствовать, мирновать, мировать** стар. жить мирно; пребывать в мире, в покое, без смут и войны. Собождать, помазывать миром. **Миродавец** м. -вица ж. миродатель, -ница, кто дает, дарует мир. **Миродатный** посетитель. **Миролюбие** ср. -любность, -любивость ж. свойство миролюбивого и миролюбного, способствующего миру, покою, согласию. **Миролюбец**, -люб м. -любница ж. кто любит мир, согласие, лаг. **Мирорушительный, миронарушительный**, относящийся до нарушения мира, согласия, покоя, и поступков миронарушителя или -тельница. **Мироносный** (см. также миро) приносящий, водворяющий мир. -носец, -сица, мир дарующий, приносящий. **Мирославить**, прославлять, восхвалять мир. -ся, страдат. возвр. по смыслу речи. **Миротворять, миротворить** кого, более употреб. с предлож. у, мирить, примирять. **Миротворить** и -творничать, – творствовать употреб. и без винительного паг. Он весь век свой миротворил, мирил. **Миротворный**, – творительный, относящийся к миротворению или миротворству, к поступкам, делам **миротворца, -творцы**, к делам миротворческим.

Пълния текст четете в „Чуждоезиково обучение“, кн. 5/2021 г.

Рекламна тарифа

на Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“

София 1113, бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5, тел.: 02/420-04-70, 02/420-04-71; azbuki@mon.bg; www.azbuki.bg

Вестник „Аз-буки“

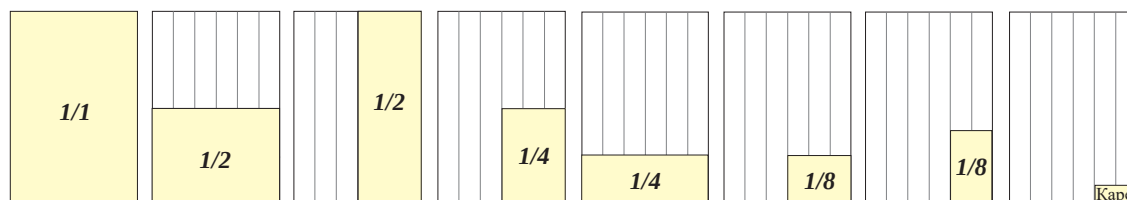
1. Стандартни карета на вътрешна страница:

Размер	Черно-бяло	+ 1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница – 256 мм/388 мм	780,00 лв.	900,00 лв.	985,00 лв.
1/2 страница – 256 мм/194 мм	410,00 лв.	460,00 лв.	510,00 лв.
– 125 мм/388 мм	410,00 лв.	460,00 лв.	510,00 лв.
1/4 страница – 256 мм/97 мм	230,00 лв.	258,00 лв.	270,00 лв.
– 125 мм/194 мм	230,00 лв.	258,00 лв.	270,00 лв.
1/8 страница – 125 мм/97 мм	115,00 лв.	129,00 лв.	135,00 лв.
– 83 мм/147 мм	115,00 лв.	129,00 лв.	135,00 лв.
каре (83 мм x 50 мм)	30,00 лв.	43,00 лв.	45,00 лв.

2. Цени за реклама на първа и последна страница – по договаряне

3. Влагане на стандартни вложки с тегло до 20 г – 80 лв. за 1000 бр.

4. Влагане на нестандартни вложки – по договаряне.

Научно-методическите списания на издателство „Аз-буки“

1. Цена за вътрешна страница (в левове)

Размер	Черно-бяло	+ 1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница	90 лв.	130 лв.	180 лв.
1/2 страница	50 лв.	70 лв.	90 лв.
1/4 страница	30 лв.	45 лв.	70 лв.

2. Цена за реклама на втора корица: цена за вътрешна страница + 60% оскъпяване

3. Цена за реклама на трета корица: цена за вътрешна страница + 40% оскъпяване

4. Цена за реклама на четвърта корица: цена за вътрешна страница + 100% оскъпяване

5. Размер на една печатна страница в списанията на НИОН „Аз-буки“:

а. Обрязан формат: 167 мм x 233 мм

б. Необрязан формат: 171 мм x 240 мм

6. Влагане на вложки – по договаряне.

Забележка:

Всички посочени цени са без ДДС.

Отстъпки при брой и обем публикации или комбинирана реклама в няколко издания на издателство „Аз-буки“ – по договаряне.

Тарифата е в сила от 1 юли 2017 г.